

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Expedita Juris Divini, Natvralis, Et Ecclesiastici Moralis Expositio

Tamburini, Tommaso

Coloniæ Agrippinæ, 1665

Tractatus II. De Censibus.

urn:nbn:de:hbz:466:1-40132

3. Secundo, si Societas ineat cum pacto af-
securationis Capitalis, & lucri qui narii pro ma-
jori lucro sperato, quod Socio in compensationem
ejusmodi Onerum relinquatur, siue ista pacta
fiant explicita intentione, siue implicita. De hoc
ego pluribus agam a infra.

a Infra li-
bro hoc 9.
tr. 8. De
Societate
§. 3.

b Infra in
Tr. 2. de
Cens. cap.
2.

4. Tertio, si ematur Census realis cum pacto
utrinque redimendi, & asecurandi, siue implici-
ta, item, siue explicita intentione. De hoc ego
agam item b infra.

5. Quarto, si absque expressa determinatione
Contractus Societatis, vel Census, &c. Intentio
saltem generalis sit accipiendi id lucrum, aliquo
tandem modo justo, & licito, ad quem considera-
tis personarum, & facti circumstantiis videatur
factum ipsum revocari posse.

Hic modus non est diversus à dictis, vel

dicendis, sed solum ostendit implicitam in-
tentionem aliquando sufficere ad iustitiam
contractus. Lege eundem Valentiam, & nos
quidem de hac re diximus in iisdem c Deca-
logi libris.

6. Hæc ex Valentia addi etiam potest.
Quinto, si fiat contractus, quam siculi appel-
lamus *Ad Metam*, de qua disputatum à nobis
est latissimè in iisdem libris d Decalogi.

7. Sexto, si fiat Contractus veri Cambii,
puta cum suis requisitis conditionibus, de
quibus infra agam pluribus.

8. Si cui aliquis alius modus in mentem
veniat, hic, oro, subscribat. Dum ego cala-
mum à pagina, quietis gratia, tantisper a-
movo.

FINIS TRACTATUS PRIMI.

TRACTATUS II.

DE

CONTRACTV CENSVALL

SEU

DE CENSIBVS.

CAPUT I.

Quid sit, & quotuplex Census.

1. **C**ensus, ut hic sumi solet pro
annuo redditu, Est annua pensio,
qua ex re alterius frugifera ac-
cipitur.
multiplices autem habet di-
visiones, quarum præcipuæ sunt sequentes.

Census Reservativus, & Consignativus.

2. Primò, dividitur Census in Reserva-
tivum, & Consignativum. In Reservativo, do
tibi meum prædium, & reservo mihi ex illo
certam pensionem, ut scilicet tu singulis annis,

vel mensibus solvas mihi aliquam justâ sum-
mam, v. g. decem aureos. In consignativo,
retineo quidem dominiū rei meæ, v. g. prædii,
domus, &c. sed in illis constituo pensionem,
v. g. decem aureos singulis annis, vel mensi-
bus, tibi solvendo. Solum ergo transfero in
te Jus percipiendi pensionem à re mea, non
verò rem meam: neque enim in hoc Censu
genere, vendo tibi rem meam, nec fructus
ipso percipiendos à re mea, sed Jus ad illos
percipiendos, ut ex infra dicendis clarius in-
telliges. Nam propterea Jurisperiti Censum
Consignativum sic definiunt: Est Jus perci-
piendi annuam, vel mensuram pensionem ex re
fructifera, vel persona alterius. Unde cum dicitur:

Habet

Habeo Censum in feudo Petri, sensus est. Habeo
Ius exigendi certam pecunie summam, seu cer-
tos fructus ex Petri feudo. Lege Valent. aliof-
que. a

Redimibilis, & Irredimibilis.

5. Quartò, dividitur ratione pacti, nam
pacisci solent contrahentes aliquando, ut
Census redimatur, & tunc dicitur Census re-
dimibilis. Quod si pactum sit, ut Census redi-
matur, seu extinguatur, quandoque volue-
rit Venditor, restituendo pecuniam totam,
quam habuit ex venditione, pactum erit in
gratiam Venditoris; Si, quandoque volue-
rit Emptor, erit in gratiam Emptoris, si quan-
doque Venditor, vel Emptor voluerit, erit
ex parte utriusque atque adeò in utriusque
gratiam. Aliquando autem paciscuntur con-
trahentes, ut nunquam Census redimatur, &
tunc erit Census irredimibilis, atque adeò pe-
petuus. In dubio, an Census sit redimibilis, an
irredimibilis, esse irredibilem putat Delu-
go c contra alios, quem vide.

c Delugo
d. 27. ac
Inj. nu. 7.

Pecuniarius, Fructuarius.

6. Quintò, dividitur ratione pensionis,
erit enim Census Pecuniarius, si solvitur pe-
cunia: Fructuarius, si fructus, oleum frumen-
tum, vinum, &c. quæ ex re percipiuntur.

Certus, Incertus.

7. Sextò denique, certus dicitur Census, si
debeat solvi determinata pars fructuum puta
semper, & in omni eventu, quinque mensura
ordei, vini, &c. Incertus, si indeterminata, seu,
ut aliqui loquuntur, aliquota, puta, tertia, vel
quarta, vel quinta pars fructuum, qui ex re, il-
lo anno, provenient.

CAPUT II.

De Justicia prædictorum Contra-
ctuum.

PRædictos Census esse ferè omnes lici-
tos, & justos, nisi aliunde, sive in pretio,
sive ex aliquo adjuncto delinquatur, d Val. To. 3
tanquam certum supponimus omnes. 22. d. 59.
Dixi, ferè, quia dubitatur de d mere Perso- par. 2. &
nali, deque Vitalitio, de quibus hic breviter. qu. 25. p. 2
Nec omittemus tamen dicere id, quod scitu Less. l. c.
necessarium erit de Reali. cap. 22.
Uuu §. I. Per- num. 18.

Adverte, eum, qui emit Censum, id est, cui
solvenda est pensio, appellari Censuistam, seu
Censualistam: qui vero vendit, id est, qui so-
lurus est Censum, vocari Censuarium.

Personalis, Realis, Mixtus.

3. Secundò, Census Consignativus, de quo
solet hic esse sermo, propter graves, & proprias
difficultates, quibus sceter, triplex est, ratione
scilicet rei, super qua constituitur, quæ item
est triplex. Primò enim constituitur super ali-
qua persona, diciturque Censum Personalis, &
tunc pensio solvenda est, veluti ex fructibus
propriæ artis industria, operæ, laboris ipsius
Personæ, in qua Censum fundatur. Mens au-
tem erit Personalis, si nihil addas, at si addas
aliam rem, ex qua non solvatur quidem pen-
sio, sed sit veluti pignus, seu hypotheca ad af-
securationem dicti Censum, dicitur, b non me-
re personalis.

Secundò, constituitur Censum, seu funda-
tur in aliqua re utili, & fructifera, sive immo-
bili, ut sunt Prædia, Domus, &c. sive aliquan-
do mobili, seu se movente, quæ facit fructum,
ut sunt greges, armenta, &c. diciturque Cen-
sus Realis. Tertiò, constituitur in re, & perso-
na, ita ut, si res pereat, debeat ipsa persona sol-
vere ex fructu suæ artis, vel industria, dicitur-
que Censum mixtus.

Perpetuus, & Temporalis.

4. Tertiò, dividitur Censum ratione tem-
poris. Alius enim est perpetuus, id est, pensio
est perpetuo solvenda, nam, & ad hæredes
transit: alius Temporalis, id est, solvenda ad
tempus, sive incertum, ut si esset ad vitam al-
terius, quo pacto vocari vulgo solet Vitaliti-
us, sive certum, ut, si esset ad decem, ad quin-
decim, ad viginti annos: Unde clarè colligis,
non esse licitum, constituere Censum perpe-
tuum super personam, quia hæc perpetua non
est, & consequenter fructum perpetuum non
facit.

Tamburinus de Sacramentis.

1. Dico Primò, hunc esse justum, ac licitum ex natura sua, quia à veritate aberrat id, quod aliqui cum Navarro dicunt, hunc contractum non esse, nisi mutuum cum lucro, atque adeò esse meram usuram: aberrat, inquam, à veritate, nam contractus hic est emptio fructuum, seu lucri, quod homo opera sua acquirere potest. Sicut ergo omnes concedimus, Censum Realem esse licitum, quia per illum emitur Jus ad percipiendos fructus agri, domus, piscinæ, &c. ita concedere debemus, esse licitum, emere Jus ad fructus, quos homo sua arte, & opere facere potest.

2. Sed advertite Primò, quod licuti Venditor tunc debet hos efficere, ne fraudet Emptorem, ex quibus solvere possit pensionem, sic Emptor debet, in emendo ejusmodi Censum, cognoscere, talem personam esse idoneam, ad luerandam illam pensionem quam Venditor vendit: luerandam, inquam, sua, id est Venditoris industria, artificio, officio, &c. secus nihil emeret, unde pensionem injustè fumeret.

3. Objicies cum Navarro. Martinus V. & Callistus III. in suis Bullis paulò post referendis, solum dixerunt, Censum Reales esse licitos, ergo Personales reprobarunt. Respondet, dictos Pontifices non negasse, Censum Personales esse licitos, sed solum declarasse Censum Reales licitos esse, de quibus interrogati fuerunt, ut loc. cit. notat Valen. Quare nihil contra nos.

4. Dico tamen Secundò, Censum hos Personales propter fraudis, & usuræ timorem, esse Jure Pontificio prohibitos, nam propterea addidimus in præcedenti conclusione illud (ex natura sua.) Hæc conclusio patebit ex dicendis, quia Pontifices semper requirunt Censum debere constitui in re immobili. Quoniam ergo prohibitio fundatur in præsumptione fraudis, & usuræ, si hæc verè, omnibus consideratis absunt, licitus erit in foro conscientie contractus, si cætera adsint: nam in foro fori Judices debent judicare juxta prædictum Jus Pontificium.

1. Censum Vitalitium, de quo hic dubitatur, & disputari solet, celebratur Primò, in hunc modum: *Do tibi centum aureos, quos à te nunquam auferam, eo tamen pacto, ut tu, donec ego vixerò, vel donec vixerit meus filius, vel nepos, si nascentur, (quamvis nondum sint nati) vel donec vixerit Petrus, vel Paulus, vel uterque, Tu inquam, des mihi quinque pro singulis annis & hic vocatur Censum Vitalitium Personalis.*

2. Celebratur Secundò, hoc alio modo: *Do tibi centum, quibus mihi vendis tui ad fructus tui prædii, donec vixeris, dando mihi ex illis fructibus quinque v. gr. singulis annis tua vite, vel alterius, & hic appellatur Censum Vitalitium Realis.*

3. Dico jam Primo, hos contractus posse licito modo celebrari (semper præscindendo ab aliquo extrinseco inconvenienti, & supposito pretio justo, de quo mox infra) hoc est esse licitos hos contractus, non solum, quando Censum dictum constituitur supra rem realem verbi gratia Prædium, sed etiam, quando dumtaxat supra Personam, quantumvis hæc Persona nulla ratione ex sua arte, & industria sit fructifera. Ratio hujus dicti est, quia Justitia hujus contractus nequam innititur in eo, quod ematur Jus ad fructus, sed in contractu sortis, in quo specialiter contrahentes se exponunt periculo lucri, & damni, cum mors sit incerta. Si enim sic dicas: *Do tibi centum, quæ à te, vel à tuo nunquam sint auferenda, tu vero reddas mihi, vel meo heredi singulis annis, (tua vita durante) decem: nonne potest esse, ut aequaliter ego, vel tu, juxta longitudinem, & brevitatem vitæ tuæ, lucrium vel jacturam faciamus.*

4. Dico Secundò, Censum eodem Vitalitios posse licite celebrari, etiam si post Bullam Pii V. Ratio est, quia Justitia hujus contractus, de quo agimus, non innititur, ut modo diximus, in emptione fructuum, vel alterius rei, sed in periculo æquali, estque contractus sortitium. Hæc sententia est mihi b probabilior. (E. c. Molina d. fto Molina e dicat, id esse contra Bullam Pii V.) Pius enim nō videtur prohibuisse ludū sortis, sed

a infra

a Ap
m
tr. 4.
n. 1.
b D.
d. 37
l. 1.b Quoniam
sequiturLep. 6. 31.
de con-
tract. em-
cl. 3.Roder. lib. 1.
summa c.

44.

c. Molina d.
389. in p.
sed

sed contractum illum personalem, qui fundatur in fructibus, vel operibus solius personæ. Adde, id, quod modo dixi paragr. præced. num. quarto.

§. Atque hinc fit, ut, quamvis pensiones, quæ sperantur, colligendæ, sint minoris summiæ, quam summa data, vel sint majoris, semper sit licitus contractus, quia per hunc non emuntur illæ pensiones, sed iusto pretio emitur spes ad illas; unde sub æquali periculo potest evenire, ut nihil habeas, si statim moriatur venditor, vel multum, si vivat diu.

§. III.

An licitus sit realis.

A Deo licitus est Censuum Realis præscindendo semper ab aliquo extrinseco inconvenienti, & cetera. Jur. purem, docere contrarium, esse nunc saltem temerarium, & erroneum. Ratio est, quia Martinus V. Callistus III. Nicolaus V. in Constitutionibus mox asserendis §. 8. Censuum Realem approbant, & approbationis quidem ratio potissima fuit, quia est verus contractus emptionis, quo non quidem emitur ipsa pensio, si naturam contractus Censuum bene cognoscas, sed, vel emitur Jus percipiendi ipsam ex fructibus rei, ut *1. Ap. Layman. lib. 3. habent communiter Doctores* vel, ut habet *11. 4. c. 18. Delugo* emitur pars usus fructus illius prædii, super quo Censuum constituitur; ita, ut dominium totum directum prædii maneat apud Venditorem, dominium verò utile, quod appellatur usufructus, ex parte, vendatur; nam propterea minoris semper debet vendi, quam valeat, totum prædium, quia minoris æstimatur dominium utile, quamvis totum, & integrum, quam dominium ipsum utile simul cum dominio directo, quorum utrumque venditur, quando venditur absolute prædium; cum in Censuum vendatur solum usufructus, ut dictum est.

2. Ex hac ratione sive, ut Doctores communiter, sive, ut Delugo illam inducit, vides Primò, non solum posse emi Censuum antiquos jam constitutos, sed etiam posse novos constitui. Nam eadem est ratio, per quam antiqui rectè constituti sunt, ac illa, per quam nunc de novo constituuntur; utrobique enim non est mutuum cum lucro, sed vera emptio, & venditio; Et profectò antiqui ipsi nonnò olim fuerunt novè?

3. Vides Secundò, facile solvi argumentum aliquorum e putantium, ejusmodi Censuum esse illicitos. Qui vendit (ajunt) Censuum recipiendo v. gr. mille ab emptore, debet singulis annis ad rationem, v. gr. quinque pro centenariò ipsi dare quinquaginta; dabit ergo ex obligatione centum in duobus annis, & tamen semper debebit mille, quod est Capitale, quodque semper, ex natura hujus Censuum Realis, dare debebit, si vult Censuum extinguere; ergo obligabitur dare plus, quam acceperit, quæ est clara usura. Facile, inquam, solvitur, nam sicuti justè emit quis prædium, quamvis idem ex fructibus, quos per annos consequentes colliget, compenset sibi totum pretium, quod dedit, & adhuc ipsi remanet totum prædium, quod posset vendere, quanti emit; ita, etiam licita, & justa erit emptio Censuum realis, quamvis pensiones solvendæ sint supra pretium ipsius Capitalis. Et ratio ulterior hujus Justitiæ est, quia ego non emo ipsas pensiones futuras, sed, ut modo vidimus, Jus præsens ad illas, quod Jus à me habitum, & veluti à me possessum, necesse est, ut mihi tanquam Domino fructificet.

4. Vides Tertio, necessarium esse ad Justitiam ad venditionis Censuum, ut res sit fructifera, undè injustus est venditor Censuum, id est, Censuaris; si obligat Emptori, id est, Censualistæ rem non potentem reddere fructus, saltem tot, quot pensio exigit, aut si obligat rem, eos quidem reddentem, sed jam in aliis Censuum venditam.

5. Denique, quamvis Censuum sit supra prædium, ejusque fructus, scias tamen, bene, & licitè te posse percipere à possidente prædium, pensionem pecuniariam, quia, in constituendo ejusmodi Censuum, adsunt implicite duo contractus: Alter est Venditionis Censuum Fructuarii, quo mihi venditur Jus ad fructus seu, ex explicatione Delugo, usufructus partialis. Alter permutationis, quo Venditor sibi retinet fructus, & solvit, servata æqualitate, pecuniariam, computando unum annum forte sterilem pro alio. Lege Molin. e aliisque.

c Dec. com. fl. 123. Aret. con. fl. 151.

Medul. d. l. 3. 11. 5. c. 3. d. 9. nu. 3. ex Bonac.

e Molin. d. 385. Arag. 2. 2. q. 78. ar. 4. conclus. 2. Delugo l. c.

Infra 3.
1. Ap. Layman. lib. 3.
11. 4. c. 18.
Delugo
d. 17. de
11. 1. n. 20.

CAPUT III.

Quodnam pretium sit justum in dictis contractibus.

§. I.

Pretium justum in Vitalitio.

1. Iustum pretium Censui Vitalitii, sive Reali, sive Personali est illud, quod communi hominum aestimatione in singulis locis judicatur, sive summum, sive medium, sive infimum. Quod si fuerit à Principe taxatum, illud erit indivisibiliter servandum, sicuti similiter fit in cæteris rebus, quæ venduntur, & quibus taxa ponitur à Republica.

2. Inquires. Si nec Princeps taxaverit, nec communis aestimatio, quomodo ab ipsis contractantibus erit taxandum.

3. Respondeo, juxta prudentis viri arbitrium, habita à ratione ætatis, complexionis modi vivendi illius, pro cuius vita solvenda est pensio, copia item, vel penuria pecuniarum in Civitate, & habita etiam ratione, quod, ejus adveniente morte, capitale amittendum sit. Quare minoris emi debet Censui vitalitius, si supra vitam robusti, vel juvenis Censum constituas, quam Senis, vel Infirmi. Hæc etiam debere considerari à Principe, si quando ipse fortasse taxare velit justum pretium Censui Vitalitii, manifestum est, secus erit injustum, nec ei standum, Injustitia tamen debet evidenter constare. Lege de his Garfiam, b & Rodriquez. c

a Boss. l. 2. c. 22. d. 6. nu. 41. d. 14. nu. 103.

b Garf. de contract. c. 27. nu. 4. c Rodriq. in summ. l. 1. c. 44. d Molin. d. 388.

c Delugo d. 27. de iust. n. 39.

4. Quando pretium non est taxatum, putat Molina, d hoc modo esse statuendum pretium Censui Vitalitii personalis; ut scilicet habeatur ratio ad quod annos pervenire possit is, ad cuius vitam Censui emitur, & sumatur dimidium dictorum annorum, quod erit, inquit, justum pretium dicti Censui Vitalitii. Si sit, v. gr. spes, ut ille vivat viginti annos, pretium constituitur, quasi certo victurus sit, decem; possit enim vivere triginta, & possit eras mori. Sumatur igitur medietas illorum viginti annorum, id est, decem. Hæc aliquibus merito non placent, & præsertim Joan. a

Delugo, qui tandem concludit hunc Molinæ discursum juvare quidem, sed omnes tamen alias circumstantias num. præced. à me dictas esse considerandas.

5. Illud denique nota, in Censui Vitalitio, si is fuerit justo pretio, v. gr. centum aureis emptus; non posse in ejusmodi emptione poni pactum, ut æquali pretio revendatur. Pater ratio, quia, quando revendetur, cum sit transactum aliquid de vita, ut communiter solet occurrere, pauciores solutiones remanebunt, quam erant initio. Decernatur ergo tunc prudenti judicio, quod anni, & quæ spes remaneant.

§. II.

Pretium justum in aliis Censibus.

1. Pari modo justum pretium aliorum Censuum est, quod communi usu Provinciae, vel Civitatis est Receptum. Rursus, si Princeps justè taxaverit, illi standum erit, nisi evidenter injustum pretium apparuit, ut modo diximus de Vitalitio. Si, nec usus, nec Princeps taxavit, determinent sine dolo contractentes, omnibus expensis.

2. Aliqui hanc regulam tradunt, sicut scilicet licet eo pretio ematur Censui perpetuus, quo emeretur ipse fundus, vel alia res fructifera, quæ tantundem redderet in fructibus, deductis expensis. Quare eo pretio, quo emi potest res fructifera, quæ singulis annis reddet fructus centum aureorum, eodem potest emi Censui perpetuus, & irredimibilis. Sed certè verius est, posse Censum paulò minoris emi, cum plus sit, plenum dominium rei habere, quam solum Jus, quamvis perpetuum, percipiendi fructus.

3. Præterea, quia in contractu Censuali non emitur res censui subjecta, sed Jus percipiendi fructus ex re, ideo, si res illa magnos afferat fructus, poterit in ea constitui Jus exigendi omnes illos, atque ad eò magna pensio, (deductis semper expensis) non enim debet haberi ratio in emptione Censui, quantum res aestimetur, & quanti vendi possit, sed quanti sint, & quanti valoris fructus, quos illa de liquido parit.

4. Denique, eadem proportione servata, multo minoris vendi debet, si sit Censui redimibilis à Venditore, quia hoc facit de-

g. Corrad. 3. var. 1. 3. nu. 6. d. 47. Tol. l. 5. c. 47.

teriore conditionem Emptoris. Multo minoris, inquam, juxta arbitrium prudentis viri omnes circumstantias expendentis. His explicatis, quatuor hic sunt notatu digna.

Licita est Venditio Censuum majori pretio, quam sit taxa.

1. Notatio prima. Quando à Principe taxatum est pretium Censuum (ut certè pro Sicilia à *Infra c.* Philippus Rex, & pro Germania Carolus V. 6. §. 1. b. taxavit ad rationem quinque pro centum, b. *Ap. Me.* & Summus Pontifex c. ad rationem septem *dall. Theo.* pro centum, pro statu Ecclesiastico) quando, inquam, taxatum est pretium Censuum: illicitum, & injustum est pretium Censuum minori pretio quam sit taxatum, licitum tamen & a *Cl. VIII.* justum erit, vendere pro pretio minori. Ex *ann. 1593.* emplo id intelliges facile. Si das in Sicilia ducentos aureos Petro, volens ab ipso emere Censum super ejus prædium, Petrus non debet tibi solvere singulis annis, nisi decem; nec potes illum obligare, ut solvat undecim, duodecim, vel amplius, quia non potes emere minori pretio Censum decem aureorum annuorum, nisi ducentis aureis id est ad rationem quinque pro centum, ut statuit Philippus Rex. At vero potes velle, ut Petrus solum reddat annuatim octo v. g. vel quinque, vel minus, & sic Petrus Venditor vender tibi Censum pro majori pretio, nam pretio ducentorum aureorum, vender Censum annuum octo aureorum, id est ad rationem non quinque pro centum, sed minus, id est quatuor pro centum. Ratio hujus doctrinæ est, quia pretium in Censibus taxatur in favorem Venditorum, qui, non nisi ob necessitatem, solent vendere Censuum, & querere solent Emptores. Quare, si non taxaretur à Principe pretium, cogerentur vendere illos Censuum pretio valde tenui.

Quomodo supplendum, quando Censuum emittitur injusto pretio.

6. Notatio secunda. Ad quid obligatis, si Censuum à Censuario emisti majoris? Emisti v. g. contra taxam Censuum decem aureorum annuum, pretio centum aureorum, cum debuisses emere pretio ducentorum aureorum, & per duos annos v. g. habuisti pensionem correspondentem, id est viginti aureos, debet

ne restituere Censuario Venditori non solum centum aureos ad supplementum legitimi pretii Censuum, eorumque interesse, quod fortè Venditor passus est ex carentia illius pecuniæ, an etiam illos viginti aureos, seu saltem decem, quos habuisti?

Respondeo, esse rectè tres casus distinguendos; vel enim. Primo, pretium fuit taxatum cum clausula irritante contractum vel Secundo, sine clausula irritante, vel Tertio, nulla lex, nullaque consuetudo pretium taxavit.

7. Si occurrat primum (& in Sicilia, quidem esse taxatum cum clausula irritante, ut scilicet in validè vendatur Censuum, nisi ad rationem quinque pro centum, innotuit modo, & iterum dicemus inferius, d. ubi etiam d. *Infra c.* probabimus, legem hanc fuisse cum Justitia 6. §. 5. a. latam) si occurrat, inquam, Primum, sunt tria *nu. 2.* sub pœna peccati mortalis restituenda. Primo, dictum supplementum pretii. Secundo, damnum; quod ex hujus carentia fortè passus est Venditor (quæ duo dicta certa sunt ex universalibus regulis restitutionis.) Tertio, denique pensiones acceptæ, at non omnes, sed solum qua parte excedunt justum pretium. Ratio hujus tertii est, quia ex uno capite contractus in hoc casu est irritus; ergo Censuista non habet absolute titulum justum retinendi pensiones acceptas: Verum ex alio capite, quia saltem ex voluntate, & consensu, & ex præsumptione, quod clausula illa non irritet contractum, nisi qua parte continet injuriam validus est in conscientia contractus pro parte correspondente justo pretio; idè poterit Censuista retinere partem pensionis, quæ fuit ex justo pretio, quando quidem pro hac parte fuit, ut dico, validus contractus. Hinc in exemplo posito dictus Emptor debet Primo, restituere centum aureos. Secundo, interesse, si fortè ex horum centum carentia Venditori natum est. Tertio, decem aureos, nam alios decem, utpote juste in conscientia acquisitos, retinere poterit.

8. Si occurrat Secundum, & Tertium, hoc est, si emisti supra taxam sine clausula irritante præceptam, vel, ubi non est lex, præsertim taxans, duo tantum sunt restituenda, id est dictum supplementum pretii, & interesse ex ipso, si fortè Venditori accidit & semper erit Emptor, ut omnes scimus, in peccato, dum hæc duo non restituit) poterit tamen sibi retinere omnes, & integras pensiones, id est in

est in dicto exemplo aureos viginti. Ita tenet
2. Less. l. 2. *Less. a* aliique.
c. 22. d. 15. Ratio est, quia tunc, ut supponimus, con-
Delugo d. tractus est validus; ergo dominium Juris ad
27. de Censum translatus est in Emptorem; ergo
Just. n. 54. emptor pensiones illas tanquam suas accipit,
 quamvis semper cum obligatione, ut dictum
 est, solvendi, quod est supplendum de pretio
 ipso, & solvendi damnum, &c. Sicuti, si emis
 Domum, nec integrum pretium solvis, fru-
 ctus locationis domus tuus est, quia provenit
 ex re tua, licet obligeris semper supplere pre-
 tium, & damnum quod forte provenit Ven-
 ditori domus ex carencia pretii.

*Quo pretio vendi potest Census jam
 constitutus?*

9. Notatio tertia requirit solutionem illius
 celebris questionis. An Census licite possit
 emi minori pretio, quam fuerit ab initio con-
 stitutus. Emisti v. gr. Censum quinque aureo-
 rum annuorum pretio centum aureorum, an
 possim ego à te emere ejusmodi Censum, pre-
 tio v. gr. nonaginta aureorum.
b. Less. l. 2. *c. 22. n.* *47.* *c. l. 8. De*
cal. tr. 3. *c. 7. §. 4.* *d. Mol. d.*
393. n. 5. *Less. l. c. n.* *45. Nav.*
23. n. 91. *Lopez de*
contract. *c. 58.* *c. Summa*
Corona 2. *p. de Cens.*
num. 16. *Nav. sibi*
contr. in
comm. de
Usuris nu.
112. *Dian. l.*
mox ci-
tand. affe-
rens Nav.
Silvest.
Ioan. a
Cruce.
 10. Respondeo, vel possumus loqui, quan-
 do non adest pretium Censuum determinatum
 à Principe, seu consuetudine, vel, quando ad-
 est. In priori casu est communis opinio cum
 Lessio docens, posse. Et ratio est, quia pre-
 tium vulgare, quale esset hoc, non consistit in
 indivisibili, & læpè, quod est emptum pretio
 riguroso; redimitur infimo. Adde, sicut in
 aliis rebus, sic in Censibus, pretium augeri,
 & minui juxta copiam vel penuriam Empto-
 rum, & Venditorum, diminui item, quando
 merces est ultronea, juxta ea, quæ de capitibus,
 undè crescat, vel decrescat rerum pre-
 tium, alibi diximus.
 11. In posteriori casu duplex est opinio.
 Negat altera, altera concedit. Ratio neganti
 est, quia supposito Decreto Principis taxante
 pretium, cum illud consistat in indivisibili,
 præteriti nequit. Ratio Concedentium est,
 quia Decretum, seu Lex statuens certum pre-
 tium Censibus, intelligendo est de Censu,
 quando constituitur, seu fundatur, de hoc et-
 nim loquitur Lex, non vero, quando vendi-
 tur Census jam constitutus. Immo iidem di-
 cunt, id in praxi fieri, ubique sic esse receptum.
 Utraque opinio probabilis est.
 12. Sed quanti minoris? Respondeo, id de-

bere decerni eo prorius modo, quo numer.
 preced. dictum est Sanè Diana non cõdem-
 navit eum, qui emit rogatus enixè à Vendi-
 tore Censum decem aureorum annuorum,
 pretio octoginta aureis cum alias debuisset
 emere aureis centum. Et ratio Dianæ, alio-
 rumque ab ipso citatorum fuit, quia merces
 ultroneæ vilescunt pro tertia parte, immò, per
 aliquos, etiam pro medietate.

*De expensis Scriptura, locoque & tempore sol-
 vendi pensiones.*

13. Notatio quarta. Ad Justitiam pretii, &
 obligationis jure in Censibus, pertinent tri-
 tia. Primo, expensæ scripturæ Censuum. Secun-
 do, Locus. Tercio, Tempus solvendi pen-
 sionem institutam. Quare.

14. Dico Primo. Expensas pro scriptura,
 ejusque expeditione, ut etiam salarium pro
 Procuratore, seu Exactore Censuum, debere fie-
 ri ab Emptore. Ratio est, quia scriptura fit in
 utilitatem ipsius, nimirum ad ejus Jus pro-
 bandum, nam propterea illa apud Emptorem
 remanet. Ita Bald. aliique apud Bonacinam.
 Idem dic de Gabella; hæc enim communi-
 ter solet imponi ementibus Censum, non
 vendentibus.

15. Dico Secundo, ex se pensionem solven-
 dam esse in fine anni à tempore, quo consti-
 tuitur Census, est enim eruenda ex fructibus,
 qui anno exacto solent perfici. Dixi (ex se)
 nam scio alicubi esse consuetudinem, ut, ex-
 actis aliquot mensibus, per partes solvatur
 pensio, quæ ubi legitime adest, servanda est.
 Id præsertim solet accidere, quando Censum
 impositus est super Gabellas, quæ mensatim,
 id est per menses, solet exigi, ut item, quando
 impositus est super prædium, quod fructificet
 ter in anno, ut, si mense Julii producat fru-
 ctum, mense Octobris vinum, mense Mar-
 tii ligna, vel quid simile. Illud addo eum Sa-
 las. h si Census ante finem anni redimatur,
 pensionem, non esse integrè solvendam, sed
 ratam temporis transacti, ut ex se patet.

16. Dico Tertio. Censum esse solvendum
 in loco, quo fuerit conventum: id quod ta-
 men, si fuerit onerosum Emptori, compenset
 Venditor, vendendo Censum aliquanto mi-
 noris. Quod si non fuerit expresse conven-
 tum, servetur consuetudo Civitatis, in qua
 fundatur Census; tunc enim videtur implici-
 tè con-

te conveniri secundum consuetudinem com-
muniter usurpatam. Quod si neque hæc ad-
sit, puto cum Virginio a solvi debere in loco,
in quo voluerit Censuarius, ut in l. i. qui ff. de
eo, qui certo loco, nam profecto rationabiliter
solvitur pensio, ubi est res, vel prædium sub-
jectum Censui, pensio enim est loco fru-
ctuum, qui à re, non, nisi in loco, ubi est,
producentur.

CAPUT IV.

De aliquibus pactis, quæ solent
addi Censibus,

Præmittendum est Primo, ad
tiam Censui in conscientia, præ-
tendendo à legibus positivis satis esse,
adesse eas conditiones, quæ sunt de jure natu-
re. Has autem ad duas reducit Lessius. b Pri-
mo, ut sit æqualitas secundum æstimationem
inter Censum, & pretium. Secundo, ut, quan-
do aliqua gravamina hinc inde, præter natu-
ram contractus, per pacta accessoria, impo-
nantur, ea ex prudentis arbitrio debite
compensentur, supponendo semper hujus-
modi pacta, non esse destructiva ipsius con-
tractus.

2. Præmittendum Secundo, universaliter
loquendo, omnia pacta, quæ licita, sunt in
cæteris venditionibus, & emptionibus rerum,
licita esse, etiam in emptione, & venditione
Censuum, quia ejusmodi pacta non tollunt, nec
sunt contraria naturæ contractus Censuum.
Neque dicas, posse apponi unum, non vero
multa, ne id, inquam, dicas, nam si licitum
est, ponere unum pactum, utique justum, li-
citur erit, ponere multa item justa, dum mo-
do contraria in se non sint, mutuoque se non
destruant.

His præmissis, expendamus aliqua pacta,
quatenus ex natura sua possunt addi licite, &
sine injustitia huic contractui, nam, au-
tem ab aliqua lege positiva sint pro-
hibita? erit cap. s. disse-
rendum.

§. I.

Pactum Redemptionis ante, vel post
certum tempus.

1. **D**ico duo. Primum est, esse licitum emere
Censum cum pacto, ut possit redimi
à Venditore intra certum tempus, v. gr. intra
sex annos, sed iis elapsis, & Censui non re-
dempto, fiat Censui irredimibilis, Secundum
esse licitum etiam, emere Censum cum pa-
cto, ut Censui possit à Venditore redimi post
aliquot annos, v. gr. post Sex, ut antea non
possit. Ratio horum est, quia licitum est, emere
Censum perpetuum irredimibilem, ut om-
nes concedimus; ergo & redimibilem; nulla
enim disparitas (posito pretio justo) afferri
potest, ut supra vidimus: ergo licitum etiam
erit constituere prædicta pacta. Probatum hæc
ultima consequentia, quia nihil aliud faci-
unt, nisi, quod diminuunt de perpetuitate.
Et quidem Jus redimendi; vel non redimendi
Censum intra certos annos est pretio æstima-
bile, cur ergo emi (seclusa lege in contrarium)
justè non possit?

2. Dixi (seclusa lege) nam posterius pa-
ctum ex dictis, quia habet speciem quandam
usuræ, periculum illam palliandi, prohibuit
Pius V. in Bulla modo dicta, & inferius
citanda. Prius autem pactum aliqui cum Na-
varr. d. dicunt, non fuisse prohibitum à dicto
Pio V. licet fuisse prohibitum teneat Bona-
tin. e, cum quo sentio, quia una ex conditio-
nibus à Pio V. positus est, ut Censui possit
semper redimi à Venditore. Ita etiam tenet
Delugo, f licet probabilem fateatur esse sen-
tentiam Navarr.

c Mol. d.
391. à n. 5.
Val. T. 3.
in 2. 2. d.
5. qu. 22.
p. 4.

d Navarr.
Less. Mol.
Salas ap.
Delugo.
e Bonac.
Rebel. ap.
eund. De-
lug. n. 4.
f Delugo
d. 27. de
Just. num.
112.

§. II.

Pactum absolutum Redemptionis ex parte Ven-
ditoris, vel ex parte Emptoris.

1. **D**ico Primo, licitum esse emere Censum
Realem cum pacto, ut idem Censui
possit redimi, quando cunque voluerit, Ven-
ditor redimere.

Hoc pactum approbatur, immò in omni
Censu requiritur à Pontificibus Martino,
Callixto, Pio, & probatur ratione, quia li-
citur est, res alias vendere cum pacto, ut
Emptor

Emptor illas teneatur revendere ad arbitrium Vendoris; ergo, & Censum. Nec est periculum usuræ, quia hoc non est mutuum, sed venditio, & emptio. Adde, in mutuo Mutuatarius obligari ad reddendam pecuniam mutuam, at Censuarium, qui est Venditor, non obligatur reddere pecuniam acceptam, sed solum, si velit, potest illam Emptori reddere, & sic Censum extinguere, ergo hoc non est mutuum.

2. Dico Secundo, licitum esse, emere Censum Realem cum pacto, ut possit redimi, quando voluerit Venditor, vel quando voluerit Emptor, quod est dicere, emere Censum ex utraque parte redimibilem.

3. Hoc pactum, licet propter similitudinem cum usura sit à Pio V. prohibitum secundum proportionem fori externi, ut habet Medulla à Theol. alique tamen ex natura sua licitum est. Ita Less. b & Valent. c qui addit 3. r. 5. c. 3. Romæ in Consultatione, cui ipse interfuit, à d. 9. n. 7. Viris doctissimis id fuisse probabile iudicatum. Probatur autem, quia qui emit Censum Realem redimibilem solum ex parte Vendoris, modo dicto numero primo in priori pacto, quod omnes approbamus, v. g. qui centum aureis emit Censum quinque aureorum, non videtur illicitè agere, si post dictum Censum constitutum, seu post celebratum jam contractum cum priori dicto pacto, deinde de novo pacifatur cum eodem Venditore, ut Venditor non solvat quinque, sed quatuor, cum pacto tamen, ut non possit redimere dictum Censum, nisi, quando voluerit ipse Emptor, non videtur, inquam, agere illicitè, quia illud onus satis compensatur ab ea diminutione Censum. Ergo, quod licitè sit per duos contractus, potest fieri simul in uno, quando jam erit casus posterioris pacti, de quo loquimur, nam plures licitos contractus simul exercete, illicitum non esse, docemus ex d. C. un. de Jure d. passim omnes.

4. Ex his tamen vides, quando apponitur ejusmodi pactum, debere compensari hoc onus, & consequenter debere Censum emi majori pretio, secundum, quod prudens vir existimaverit.

5. Dico tertio, si ponatur pactum, maxime in Censu mere Personali, ut solum tunc possit redimi Censum, quando voluerit Emptor, valde suspectum illud esse, quod usura committatur, licet in rigore, si hoc tantum onus justè

compensetur ab emente, non videatur ex natura rei Usurarius, quia tamen nolumus illum in praxim deducere, satis sit id innuisse, & videri poterit Valentia, e qui testatur nullum Doctorem id in Censu mere Personali concessisse.

§. III.

De pacto solvendi pensionem, etiam si res illi subjecta pereat.

1. Ratio dubitandi, cur id pacisci non possit, est, quia contractus Censualis intrinsecè postulat, ut, pereunte re (cum tunc pereat, & fructus) pereat, & Censum.

Nihilominus dico, hoc pactum esse quidem præter naturam contractus Censualis; non verò esse contra, quasi ipsum Censualem contractum destruat: Quare dico, seclusa lege positiva, esse licitum ex natura sua, (licet non negem; esse dissuadendum propter periculum usuræ.) Ita Valentia l. c. & Lessius. item cit. Et Valentia quidem ait, hoc idem censuisse illos Doctissimos in ea Consultatione, de qua in præced. §. meminimus nu. 3. Ratio autem, quod liceat, est. Tum, quia, sicuti in aliis contractibus potest adjici hoc pactum, ita in casu nostro, dummodo tamen hoc onus, quod imponitur Venditori, compensetur augendo pretium Censum, vel, quod in idem recidit, dummodo minor pensio designetur. Tum, quia hic sunt duo contractus implicitè, alter constitutionis Censum, alter, quo Venditor Censum constituitur Fidejussor pensionum solvendarum.

2. Hinc vides, hoc pactum posse tutius reduci ad pactum assicurationis, ut, si res, in qua Censum fundatur, pereat, damno Vendoris pereat, qui sit obligatus, vel pretium totum reddere, vel super alia sua bona Censum constitutere. Sed, ut dixi, debet compensari tantum onus, quod Venditori imponitur. Et quidem in nostro Regno, ejusmodi assicuratio in ipsa fundatione Censum solet apponi per illam clausulam (*Et super omnia bona, &c.*) idque concessit Nicolaus V. ut paulo post videbimus, dum concessit, posse apponi omnia pacta, utique, præter ea, quæ sunt contra substantiam contractus.

3. Atque ex his, & aliis oneribus, quæ in foundationibus Censuum in Sicilia solent addi

a Medul.
Theolog. l.
3. r. 5. c. 3.
d. 9. n. 7.
b Less. l. 2.
c. 2. 2. dub.
10.
c Val. T. 3.
in 2. 2. d.
5. quæ 2. §.
p. 2.

d C. un. de
commo-
dato l. 1. ff.
de Deposi-
to.

addi ad securitatem Emptoris, puto, rationabiliter latam esse à Domino Rege Nostro Pragmaticam, idest legem infra ponendam, quæ, ut compensatio fieret ad æqualitatem tot pactorum, quæ contra Venditorem apponi solent, sancivit, ne census emerentur in posterum amplius ad rationem decem pro centum, sed, ad summum, ad rationem quinque pro centum; nam sic compensat Emptor illa onera, quæ imponit Venditori census. Non est igitur acquiescendum aliquibus, qui ajunt, injustam fuisse hanc Pragmaticam, seu hanc legem ex eo, quia putavit Regem habuisse respectum ad proprium interesse, quo multas Censuum pensiones solvebat Regnicolis ad rationem decem pro centum: Non est, inquam, acquiescendum, quia, quicquid sit de intentione interna Regis (quæ tamen bona in dubio semper est præsumenda) cum lex sit justa ex objecto, ut vidimus, non potest reprobari, ut injusta ex quocunque affectu Regis interno, ut, si Rex ferat legem, qua damnandi sint fures ad Titremes, non propterea ea lex est injusta, & repellenda, quia ipse ex odio peccaminoso velit, suorum bonorum subreptores cruciare. Sed de Justitia hujus Pragmaticæ iterum dicetur infra.

§. IV.

Pactum, ut, non soluta pensione, res cadat in commissum.

1. SOLET aliquando addi pactum, ut, si Censuarius pensionem non solvat intra duos, vel tres annos, res Censui subjecta cadat in commissum, idest, incurrat pœnam, ut dicta res fiat Emptoris Census. Id nè licitum est?

Dico positis tribus conditionibus esse licitum, & quia, iis positis, ex nulla parte apparet, in justitia, seclusa semper lege in contrarium.

3. Prima conditio est, ut culpa sua Venditor Censuum pensionem non solverit, cum tamen potuerit. Secunda, ut pœna proportionetur culpæ; Undè non potest pro exigua pensione non soluta cadere in commissum prædium multi valoris, sed, judicio prudentis, æqualitas decernatur. Tertia, ut pro onere talis pacti, quod subit Venditor, augea-

Tamburinus de Sacramentis.

tur pretium, vel diminuatür pensio modo jam dicto §. 3.

3. His conditionibus positis, non possunt esse nobis contrarii multi, qui cum Bonac. d. d. Bonacim. idè id esse licitum, negant, quia pœna debet de contrac. esse moderata, & culpæ proportionata; cum d. 3. qu. 4. enim nos proportionem dictam requiramus, p. un. n. 39 hi Doctores contra nos nequaquam sunt. Vide, quæ dicam c. 5. à n. 14.

§. V.

Pactum de rescindendo contractu.

1. DICO, in contractu censuali licitè esse pos-
le, abstrahendo à contraria lege, appo-
ni pactum, ut si per duos, vel tres annos cen-
suarius pensionem non solverit, cogatur, seu
teneatur restituere Emptori pretium totum,
& rescindere contractum. Probatur facile ex
dictis. In hoc autem pacto rectè notat Medina,
f. non oportere, augeri pretium ab Emp-
tore, qui hoc pactum requirit. Ratio, puto 15. de Vsf.
est, quia de jure naturæ sit, ut des mihi meum apud Cæ-
pretium, si servare non vis obligationem sol-
vendi id, quod ego, per illud pretium, emo. de Cens. c.
Quædam circa hoc peculiariter pro nostro 2. Versus
Siciliæ Regno dicentur paulo inferius finem.
cap. 6.

§. VI.

Pactum redimendi Censum totum simul.

1. IN Censu redimibili solet adjici pactum,
ut is redimi à Censuario nequeat per
partes, sed in totum. Emisti v. g. à me, pre-
tio centum aureorum, Censum annum red-
dimibilem quinque aureorum, cum pacto,
ut non possim ita redimere, ut dando tibi
quingenta, diminuam Censum, sed, si ve-
lim redimere, debeam reddere centum; qua
integra solutione facta, integer Census, &
totus extinguatur.

2. Dico Primo, ex natura rei ejusmodi
pactum esse licitum. Ratio est, quia, sicuti g. Tol. l. 5.
alias res emptas cum pacto retrovenditio-
nis, non potest Venditor eas redimere per
partes; id enim esset in damnum Emptoris 7. Arag.
quia Emptor partiali illa pecunia non po-
terit uti ad emendas res majoris valoris, ar. 4. sine.
quas fortè veller emere, & quia per partes
reddita

XXX

reddita

reddita facile consumitur, &c. Ita in casu Censu, &c.

a Nav. in comment. de Vsur. n. 78. 3. Non approbo *a* Navarrum dicentem in hoc pacto: ut illud sit licitum, debere pretium Censu augeri: non approbo, inquam, quia hoc pactum est imbitum in ipso contractu Emptionis, ut scilicet, qui velit eandem rem, quam vendidit, redimere, totum pretium offerat, sicut totum obtulit, qui emit.

b Lopez l. 1. de contr. c. 59. Garfia. de contr. c. 28. contra Bannes, alioque. 4. Rectè autem Lopez *b*, alique norant, Censum posse emi cum ejusmodi pacto, etiam post Bullam Pii V. quia Pius id nunquam prohibuit. Illud tamen fateor, si alicubi sit legitima consuetudo, vel lex Municipalis, ut redimatur per partes, esse servandam si non appareat clarè injusta, quia leges, & consuetudines justæ semper sunt observandæ.

c Lessius l. 2. c. 22. n. 73. Mol. l. c. 6. Denique ex ratione hujus primi dicti inferri facile potest, etiam si pactum redimendi totum simul non præcesserit; tamen totum simul; & non per partes esse ex se Censum redimendum, quia, ut dictum est, id postulat ipsa natura retrovenditionis.

d Nav. in comment. de Vsur. n. 101. Summa Cor. 2. p. trac. de Cens. n. 13. Cr. 16. Montalin. in lucerna anima c. 18. §. 6. n. 14. e Montal. l. c. f Less. l. 2. c. 22. dub. 8. 6. Dico Secundo, posse nihilominus poni pactum, ut possit redimi per partes, & id solum declaraverit Martinus, & Callistus, dum contractus Censu continentem hoc pactum approbaverunt; non enim reprobant, si hoc non contineret. Ratio est, quia non apparet, undè id sit illicitum, cum sit in favorem Venditoris, cui rationabile est favore, ut potè, qui subeat onus solvendi pensionem quotannis.

d Nav. in comment. de Vsur. n. 101. Summa Cor. 2. p. trac. de Cens. n. 13. Cr. 16. Montalin. in lucerna anima c. 18. §. 6. n. 14. e Montal. l. c. f Less. l. 2. c. 22. dub. 8. 7. Multi Doctores *d* putant absolutè posse Censum redimi per partes notabiles, ut per medietatem, per tertiam, per quartam, &c. non autem per partes minimas, & quidem Romæ sic fieri dicit Montalinus, e Sed certè id, si ita est, confirmat, quod modo diximus, servandam esse legitimam consuetudinem.

§. VII.

Pactum de redimendo cum eadem Moneta.

1. Quoad pactum de redimendo cum eadem, vel cum diversa moneta, nihil occurrit dicendum præter id, quod latè docet Less. f nimirum per se, & abstrahendo ab ali-

quo lucto cessante, non licere, si afferre eandem, vel diversam sit novam gravamè, quod aliundè non recompenferur, quia satis est Venditori, si justa, & æquivalenti moneta retrovendat.

2. Quod si gravamen aliundè compense- tur, vel sit æquale periculum, quod crescat, vel decrescat valor moneta, tunc licere etiam in terminis Bullæ Pii V. quia est novus contractus sortis, mihi dubium non est, legique potest Delugo. *g* Addit *h* Bonac. Censum ex *g* Delugo ringui posse, etiam aliis rebus, quibus tamen *d. 1. 7. de Censu* ista contentus sit, loco pecuniæ; idque *Just. sicut* etiam post Bullam Pii V. quia Pontifex, esto *11. voluerit numeratam pecuniam in constitu- h Bonac. tione Censu, de qua tamen re inferius di- d. cens. d. cam, tamen in constitutione id solum voluit: 3. op. 4. p. se, non in extinctione, tenendum est. Atque *11. n. 4. 1. hæc de ejusmodi pactis ex natura ipsorum li. 7. Adm. citis. Videamus nunc, an adsint aliqua leges 2. in contrarium.**

CAPUT V.

De Constitutionibus Pontificiis circa Censuum creationem.

Quinq; Pontificum Bullæ, qui de hac re disposuerunt, sunt hic præcognoscendæ.

MARTINUS V. & CALLISTUS III.

Primo enim Martinus V. & secundo, non multo post, idem, quod Martinus, approbavit Callistus III. per Constitutiones, quæ habentur in titulo de Emptione, & Venditione inter Extravagantes. Sed, quia hi Pontifices non requirunt eas conditiones in suis Bullis appositas & ad Justitiam Censu, sed solum declarant, Censu cum illis conditionibus creatos, esse licitos, ut sentit Mol. *i* (quicquid dicat *Mol. d. Navarr. k*) ideo de his non est, cur fufius sit à *389. Tel. 1. cap. 46. sine. k Nav. in comment.*

NICOLAUS V.

2. Tertio, Nicolaus V. anno 1452. ad pe- *de Vsur. titionem Alphonfi Primi Regis utriusque Si- n. 72. cilia* edidit circa constitutionem Censuum in illis Regnis Bullam requirentem quatuor conditiones, sed de hac Bulla latè mox, ut potè

utpotè ad nos Siculos maximè pertinente, disputabimus; hic autem fuit solum innuenda, ubi cæteras Bullas afferimus.

PIUS V.

3. Quarto, Pius V. anno 1569. edidit Constitutionem, quæ incipit: Cum onus Apostolicæ, & est 82. in Bullario Romano, in qua requirit ferè decem & septem conditiones, quarum cæteræ plurimæ non requiruntur ex natura rei in Censuum constitutione. Quare, ubi ea non est promulgata, vel recepta, non obligat, sicuti non obligant cæteræ leges positivæ, ubi receptæ non sunt. Et sanè hanc Pii Bullam non obligare in Gallia, nec in Germania, nec in Belgio, in quibus Regnis hæc Bulla non fuit promulgata, nec usu recepta, docet Less. a, nec in Regno Castellæ docet Molina b, nec in Regno Siciliae, nos docemus cap. sequenti pluribus. Solum ergo in terris Pontifici subjectis, & ubi fuerit fortè promulgata, receptaque, obligabit. Quod si ex parte fuerit recepta, ex parte obligabit, ut habet d Less. & ut patet ex illo vulgari principio, quod leges justè, legitimeque receptæ vim habent obligandi. At, si aliquo in loco, neque hæ, neque aliæ sint leges, vel consuetudines legitimæ in constituendis Censibus, satis erit servare legem naturalem, quæ tantummodo æqualitatem inter Censum, & pretium requirit, ut mox iterum dicam in 4. conditione.

Denique non est improbable, quod affirmat Valent. e ex Navarro, hanc Pii V. Constitutionem procedere ex præsumptione usuræ, & sic non obligare in foro conscientia cum, qui conditiones in illa præscriptas non servat, si cæterum servet eas conditiones, quæ requiruntur ex Jure naturæ.

Notat tamen, & merito ibidem Valen. obligari Judices, etiam in conscientia, ut in locis, ubi ea viget, non admittant in Judicio emptiones Censuum aliter, quam dicta Constitutio jubet.

Pertinet autem ad ulteriorem doctrinam, conditiones à Pio V. requisitas hic breviter percurrere, ut percurrit Cælestinus, f alii que breviter, nam cæterum Duardus integrum volumen de his scripsit Tom. 1. & 2. de Censibus.

4. Prima ergo conditio est, ut Census,

non constituatur, nisi supra rem immobilem.

5. Secunda, non nisi supra rem certam, quæ nominatim certis finibus sit designata.

6. Tertia, ut, non nisi supra rem fructiferam, & quidem rationem habendo unius anni pro alio, ut notat Bonacina. g

7. Quarta, ut integrum, totumque pretium Censum numerato solvatur coram Notario, & Testibus.

Hic nota cum Sà, h aliisque, esse nihilominus licitum in conscientia, etiam in terminis hujus Bullæ (esto neger Filline & Salas apud eundem) constituere Censum de pecunia ante debita, vel tradendo, tempore, quo celebratur ipse contractus Censum, aliquas merces in pretium, vel non statim data pecunia, ut etiam licitum esse, ex pensionibus Censum solutis augere Censum antiquum, vel novum constituere.

Ratio horum est, quia ideo requiritur à Pontifice, ut pecunia sit numerata, ne fiant fraudes, & usuræ, quare, si illæ verè absint, ejusmodi numeratio non obligabit in conscientia.

8. Quinta, ne deducantur in pactum anticipatæ pensiones, id est, ne Venditor cogatur solvere pensionem temporis nondum elapsi.

9. Sexta, ne Venditor obligetur ad casus fortuitos, ad quos ex natura contractus non tenetur.

10. Septima, ne addatur pactum, quo non possit Venditor vendere, cui voluerit, re Censui subjectam, nec pactum solvendi aliquid Emptori pro facultate vendendi, quam dare sibi reservaverit idem Emptor, quod solet justè apponi in Censu Emphyteutico, vocaturque Laudemium.

11. Octava, ne fiant pacta, quibus Censuarius ob moram solvendi teneatur ad interesse lucri cessantis, aut ad solvendas expensas, quas fortè faciet Emptor ad exigendam pensionem.

12. Hic nota duo. Primum, hanc octavam conditionem addidisse Pontificem, ut removeret omnem ansam usuræ, nam cæterum jure naturæ tenetur Venditor resarcire omnia damna, quæ Emptor pateretur, & expensas, quas fortè fecerit (sed necessarias) ad suam pensionem acquirendam. Quare ab hac obligatione Pius V. Censuarius nequaquam liberat, undè fit, ut semper possit

g Delap
d. 27. de
Lest. f. c.
h Bonacina
d. cens. d.
3. q. 4. p.
un. nu. 21.
V. Advon.
2.
a Less. l. 2.
c. 22. dub.
99.
b Mol. d.
394. n. 1.
f. p. c.
c Less. l. c.
nu. 99.
d Less. l. c.
nu. 100.
e Val. T. 3.
in 22. d. 5.
qu. 22. p. 2.
f Cælestinus
quæ pro
habilitate
sed negat
Less. l. 2. c.
22. n. 100.
g Bonacina
l. 12. de
Cens. c. 3.
Summa
Cor. de
Censib.
alii que.

g Bonacina.
de contr. d.
3. q. 4. p.
un. nu. 21.
V. Addo,
non opus
esse.
h Sà, Me-
gala Mald.
alii que, quos
citatur, se-
quitur que
Diana p. p.
tr. 8. ref.

possit Emptor hæc damna petere à Judice, & per sententiam habere recompensationem, & Censuarius semper obligetur, etiam ante sententiam, illas recompensare, &c. Ejusmodi mora solvendi, quid & quatenus operetur, vide in nostro Decalogo lib. 8. Tr. 3. cap. 8. paragr. 3.

13. Secundò nota, Emptorem posse licite exigere à Venditore pignora, & Fideiussiones, tum pro pensione, tum pro evictione, id est pro periculo, quod subit Emptor, nè propter aliquod Jus alterius, evincatur, seu auferatur ab ipso Jus ad prædium; seu ad prædii fructus, quod Jus ipse Emptor emerat; & ut securius pensio annua ipsi solvatur. Ratio horum est, quia ex una parte de jure natura habemus, ut quilibet rem suam, quanta potest securitate tractet, & ex alia, Pius V. hæc non prohibuit.

14. Nona, nè fiat pactum, ut si non solvatur pensio, teneatur Censuarius ad aliquam pœnam, vel ad amittendam rem Censui subjectam.

15. Hic nota duo. Primò, pœnam aliquam moderatam, & proportionatam non esse contra Justitiam ex natura contractus, ut superius admonui.

Secundò, errare Notarios, si ubi recepta est hæc Bulla apponant pœnam, quam vocamus commissi, id est qua amittatur res, si pensio non solvatur: hi enim confundunt Censum reservativum, in quo potest poni talis pœna, cum consignativo, de quo loquimur, in quo non potest, ubi hæc Bulla Pii V. est recepta, nam ceterum ex natura contractus posse illam poni dixi supra, a & iterum

a *Supra c.*

24. §. 4.

b *Infra c.*

6. §. 1. n. 6.

16. Decima, ne pensiones annuæ non solvatur, vel non solvendæ augeant Censum antiquum.

17. Undecima, nè ex illis alius creetur.

c *Mol. d.*

390.

18. Notat autem *c Molina*, hanc conditionem involvi in quarta modo dicta, ex vi cuius præsens debet esse pecunia, qua constituitur Censum, ut nos jam ibidem explicuimus.

19. Duodecima, ne fiant pacta, quibus aliqua onera cogatur solvere is, qui ex natura contractus ad ea non obligabitur, si v. gr. qui emit, debet solvere Gabellam, nè imponatur hoc onus ei, qui censum vendit, nec contra, si debet, qui vendit, imponatur ei, qui emit. Pa-

ri modo, si Tributum v. g. super prædium suum Censuarius reddebat Principi, nè id imponatur Emptori: tributa enim solvantur à Domino feudi, qualis est nunc censuarius.

20. Decimatercia, ut pereunte, sine culpa censuarii, re subjecta censui, census omninò pereat.

21. Decimaquarta ut pereunte ex parte ita scilicet, ut non produci fructus possint sufficientes, nisi ad partem pensionis, census etiam ad partem solum debeat.

22. Decimaquinta, ut semper census sit redimibilis, reddito eodem pretio. Vide, quæ dixi supra c. 4. paragr. 1.

23. Decimasexta, ut si Venditor census, seu censuarius velit censum redimere, seu extinguere, debeat monere Emptorem ante duos menses, & tunc post denunciationem possit eum cogere intra annum, ut censum extinguat, quò elapso cogere amplius non possit.

24. Has denunciationes non esse necessarias in Terris non subjectis domino temporali Ecclesiæ, docet *d Molina*. Notant item *d Mol. merito nonnulli*, si Dominus census nolit obstatine extinguere censum, pretium accipiendi, posse censuarium tunc, coram Notario, & Testibus, pretium deponere; admonito Domino census, nam sic liberabitur censuarius ab onere solvendi amplius pensionem.

25. Decimaseptima, nè Emptor possit ob ulla causas ab invito censuario reperere pretium, seu capitale, ne in pœnam quidem, non solvatur pensionis.

Ex hac conditione vides censum debere semper esse irredimibilem ex parte Emptoris, & debere semper ex parte Venditoris redimibilem esse. Id esse ex lege positiva, non de iure naturæ, si proportionatum sit pretium dixi supra c. 4. paragr. 1. & 2.

26. Postremo, census sine his conditionibus creandos à tempore publicationis hujus Bullæ, quæ fuit 1568. mense Februarii, ut *Maxim. nerationis haberi vult Pius V. saltem in foro externo* (semper intellige, ubi ea recepta est) *fract. 6. §. nam quid in interno, sæpe innui superius, & 2. nu. 4. mox iterum e dicam.*

27. Hactenus ex Pii V. constitutione, *cons. 14. in qua tria denique notare operæ pretium n. 20. & est. Primò, multos cum Farinaccio f. exi. lib. 1. dicitur stimare, si in contractu Censuali desit ali-* 10. n. 4. qua

GREGORIUS XIII.

32. Hic, anno 1574. apud Bullarium ad petitionem Regis Philippi Secundi approbavit Bullam Nicolai V. pro Regno Siciliae ultra Pharam, deditque facultatem, ut in Sicilia constituerentur Censui juxta Bullam Nicolai V. non obstante Bulla Pii V. addidit tamen quasdam conditiones, quas non inferius paulo post expendemus. Interim videatur Summa Corona. f

f Summa Corona 2. p. de Cens. nu. 16.

CLEMENS VIII.

33. Denique Clemens VIII. anno 1592. edidit constitutionem, quae incipit: Quae est sublevationem Ubi praecipit ne in statu Ecclesiastico in posterum creentur Censui, nisi ad summum ad rationem septem pro centenario.

CAPUT VI.

De constitutione Censui pro Regno Siciliae in forma Bullae Nicolai V. & Gregorii XIII.

§. I.

Proponitur Bulla Nicolai.

Bullam Nicolai V. pro utraque Sicilia ultra, & citra Pharam habes in Bullario, eandemque refert Colletarius, g Summa Corona h Duardus, i Petrus, k de Gregorio, Lupus, l qui ultimus, dum addidit, hanc Bullam esse valde periculosam, & praebere materiam usurae, foede labitur, cum Nicolaus V. ibidem sub indignatione Dei praecipiat, ne quis audeat contradicere iis, quae in dicta Bulla definit, & concedit. Nec minus errat Augustinus Montalecinus m in lucerna animae, dum ait, id esse permissum à Nicolao, tanquam minus malum, ad majora mala vitanda; sicuti Judaeis fuit permissum repudium, & usura; erat, inquam, vehementer, exequitque in tenebris, quantvis lucernam animae sibi praefere profiteatur; non enim id Pontifex permittit, ut minus malum, xxx 3; malum, nu. 21.

g Collet. de contract. Censuali initio. h Summa Corona de Usura circa contr. Censuales. i Duard. de Censib. T. 1. initio. k Petr. de Gregor. de Cens. l Lup. comment. 2. de Usur. §. 2. nu. 85. m August. Montalic. in lucerna anima c. 18. §. 9. nu. 21.

qua ex his conditionibus non magni pondens, quaeque non sit destructiva contractus, ut, si contractus non celebretur coram Testibus, & Notario, aut non per scripturam publicam, aut non per pecuniam numeratam, de qua numeratione dixi, quoad forum conscientiae in conditione quarta num. 7. non statim cum judicandum esse invalidum, & illicitum, sed potius validum, licitumque, etiam in foro exteino. Ratio est, quia semper est praesumendum pro actu, ut potius valeat, quam pereat, & quod licitus fuerit, quam illicitus, si solum omittantur conditiones, quae cum sint leves, non sunt de solennitate necessaria, nec inducunt formam substantialem contractus.

28. Id certe multo verius est, si addatur in instrumento contractus haec, vel similis clausula: *Contrahimus juxta formam Bullae, vel servatis conditionibus Pontificis, nec aliter, nec alio modo.*

Tunc enim, si quid in tali contractu appositum inveniatur, quod Bullae adversetur haberi debet pro non adjecto, atque huic doctrinae faver illud Juris. *in Vitiis debent haberi pro non apposis.*

29. Idem denique verum erit, si contrahens sit Rusticus, vel mulier, nam de his non praesumendum est, velle celebrare contractum illicitum, & usurarium, ut notant Covarr. b aliique.

30. Secundò, notare operae pretium est, has conditiones Pontificias extendi solum ad contractus Censuales, qui sunt per modum emptionis, & venditionis; id est, quibus addito pretio, emitur Censui; de his enim agit Pontifex, non ergo ad eos, qui sunt per contractum conditionis, aut dotis constituendae, vel per viam legati, seu ultimae voluntatis, &c. Ita ex Navarro Lessius, e in his enim satis est servare ea, quae sunt necessaria de jure naturae.

31. Tertio, nota esse probabilem opinionem illorum, qui affirmant eas solas conditiones ex praedictis requiri pro foro conscientiae ad validum, licitumque contractum Censui, quas de jure naturae esse supra diximus ex Lessio, d ceteras esse pro foro exteino. Lege Bonac. e alioque ab ipso citatos.

M. d. 91. a. L. extra privatio ff. de precat. nu. b. Covarr. l. 3. var. c. d. nu. 3. e. Titia de rraat. d. nu. 4. f. g. h. i. j. k. l. m. n. o. p. q. r. s. t. u. v. w. x. y. z.

malum, sed concedit, declaratque, licite posse constitui cum conditionibus ab ipso assignatis.

2. Jam vero Bulla hæc, quam præter dictos auctores exseribit Rex Alphonsus Primus in titulo de Censibus inter Pragmaticas hujus Regni, est hujus tenoris.

Nicolaus Episcopus Servus servorum Dei, & c. *Solicicudo Pastoralis*. Et infra: *Regis Præfati* (id est, Alphonsi) *supplicationibus inclinatis, tam eidem Regi, quam hujusmodi Regnorum Sicilia citra, & ultra Pharam, omnibus, & singulis, presentibus & futuris hujusmodi Censualia supra rebus, & proprietatibus suis, ac facultatibus, & emolumentis eorundem, Instrumento gratia pro consimili pretio illa redimendi mediante, dummodo annuus Census hujusmodi Censualium decimam partem principalis recepti, seu pretii eorundem non excedat, inter se contrahendi, vendendi, & emendi cum opportuna contrahentium securitate, tuitione, & indemnitate, cum potestate vendentes personas, earumque proprietates, reditus iura, Iurisdictiones, Censuum, ac omnia, & singula mobilia, & immobilia bona obligandi, & obligari faciendi, ac etiam quascunque alias obligationes, & submissiones cuicumque foro, nec non renunciaciones, promissiones, stipulationes, pœnis, juramentis, & aliis cautionibus vallatas, & alia, quacunque, de quibus inter ementes, & vendentes hujusmodi Censualia conventum, & in pactum deductum fuerit, plenam licentiam, & liberam, auctoritate Apostolica, tenore presentium, concedimus facultatem: Decernentes, & declarantes, eisdem incolis, & habitatoribus Censualia hujusmodi, modo præmissa, in Regno ipsius Sicilia citra, & ultra Pharam, inter se libere, ac licite contrahere, ac vendere, & emere posse, neque propterea usurariam pravitatem committere, dummodo alias, quam, ut promittitur, quodlibet annum Censuale decimam partem principalis recepti, seu pretii venditionis ipsius non excedat, & pensionibus, seu annualitatibus illorum in sortem non computatis, pro tali redemptione, præter principalem summam nihil ultra percipiatur ab Emptore, vel exhibeatur à Venditore. Non obstantibus, & cætera. Nulli ergo liceat, hanc paginam nostræ concessionis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumperit, indignationem Omnipotentis Dei, & Beatorum Petri, & Pauli se noverit, incursum. Datum Romæ Anno 1452. pridie kalendas Octobris Pontificatus Nostri Anno VI.*

3. Hactenus Bulla, in qua vides, recte posse (ut faciunt Lupus, & Summa Corona II. cc.) conditiones ab ea requisitas ad quatuor revocari.

Prima est, ut Census possit constitui, aut specialiter super re certa, aut generaliter super omnibus bonis, addita etiam obligatione omnium bonorum mobilium & immobilium, & etiam personæ quæ vendit.

4. Secunda, ut possit eodem pretio redimi, id est, extingui.

5. Tertia, ut annua Census pensio non excedat decimam partem pretii, id est, ut Census non constituatur plus, quam ad rationem unius pro decem, seu, quod idem est, ad rationem decem pro centum.

6. Quarta, ut, ad majorem securitatem Census, possint pœnæ, & pacta apponi (utque; ut semper supponitur, nec injusta, nec contra substantiam contractus) juxta arbitrium contrahentium: ut admirer Summam Coronam, qui postquam exscripsit dictam Bullam, ubi clarè adest illud (pœnis, & aliis, & cæteris) ait, esse contra hanc Bullam apponi pactum pœnale, ut bona incidant in commissum. Melius dixisset, ut nos superius diximus, & a iterum dicemus & inferius, non esse ex se injustum, nam secus non concessisset Pontifex, sed ex avaritia Emptoris posse facile esse injustum quando pœna non est moderata, vel tantum onus non aliudè compensetur.

§. II.

Proponitur Bulla Gregorii XIII.

1. **G**regorius autem XIII. Dum approbat prædictam Nicolai Bullam, vult, ut sequentes conditiones observentur: Prima, ut tollantur abusus contra Bullam Nicolai V. fortè introducti.

2. Secunda, ut possit Census redimi.

3. Tertia, ut in creatione Census fiat mentio unius, aut plurium rerum certarum, & nominatarum; addi tamen possit generalis obligatio omnium bonorum:

Quam

Quam obligationem inducant prædicta dua
Bulle?

§. III.

Prima conditio Censuum in Sicilia super Re,
vel Rebus.

4. Inquire. Prædicta intelliguntur etiam in foro conscientiarum, ita, ut contractus Censualis celebratus in utraque Sicilia sine his conditionibus non solum sit irritus in foro externo, sed etiam sit irritus in foro interno.

Respondeo. Ita multi putant cum Bonacina loquente de conditionibus Bullæ Pii V. nam certe idem is diceret de conditionibus nostris à Nicolao requisitis. Hi enim tenent, omissionem solemnitatis, saltem non levis (nam de levis diximus suprâ b) reddere nullum contractum, etiam in se, unde etiam in conscientia. Aliqui tamen probabiliter (ut id esse probabile idem Bonac. ibidem fatetur) affirmant, non esse irritum in foro conscientiarum (nisi expressè irritum redditum à lege fuerit, ut in casu dicendo infra paragr. 5.) In quo foro illæ solum conditiones requiruntur, quas jure naturæ, seu ex natura contractus requiri dictum est in superioribus, præsertim capite 4. initio, quamvis in foro externo præsumatur usurarius contractus ex defectu cuiuslibet conditionis ex prædictis, saltem non levis momenti. Immo Molina, et alique existimant contractum non habendum esse Usurarium, & nullum in quocunque foro antè sententiam Judicis, modo celebratus fuerit, servatis conditionibus requisitis ex natura contractus, & consequenter posse ab Emptore perleverari in contractu jam celebrato, absque onere computandi in sortem pensiones acceptas, nisi à Judice condemnentur. Postquam condemnationem stare sanè sententiæ condemnatus debet; quia justæ sententiæ semper est parendum.

5. Jam verò singulas conditiones Nicolai, & Gregorii percurramus, memineris tamen, etiam apud nos Siculos locum habere ea, quæ supra de Censu in genere tractata sunt, & pertinent ad ipsam naturam contractus Censualis.

1. Prima conditio Nicolai est, ut Censuum constituatur super re certa, utique immobili, & fructifera, vel generaliter super omnibus bonis. Notas? Nicolaus V. dicit (vel) ut Gregorius id restringit; vult enim, ut semper constituatur super una re, vel pluribus certis, & nominatis (utique ut dictum est, immobilibus, & fructiferis) addita tamen generali omnium bonorum obligatione. Et certe in Regno nostro Censuum passim creantur hodie juxta hanc Gregorii conditionem, in qua sola videtur differre constitutio Gregorii ab illa Nicolai. Sed jam primam hanc conditionem quinque quæstionibus illustremus.

Quid intelligatur nomine rei immobilis?

3. Quæres autem Primò. Quid intelligatur nomine rei immobilis?

Respondeo. Prædia, Domus, & alia hujusmodi ex natura sua perpetua, immò ipse Censuum habetur pro re immobili. Unde licebit super unum Censuum constituere alium, etiam æqualem, ut docet Molina, et alique, sicuti d. Molina. de facto constituitur Censuum super alios Censuum, Jura, & redditus Principum, & civitatum, ut etiam super gabellas, officia perpetua, in comment. de

4. Adverte tamen, Censuum, super quem Usurarius alius Censuum imponitur, debere ex se esse irreducibilem, aliter posterior Censuum, priore e. Glof. in pereunte, periret, nam propterea (saltem ad Extremam hunc effectum) inter mobilia reputatur reditus non perpetuus à Glossa, et alique. Putat V. Mobilium nihilominus Lessius, posse collocari Censuum super Censuum redimibilem, quando, qui in primo Censuum Censuum secundum fundavit, Ha. edili §. esset paratus (addo, & legitimè se obligaret) pereunte primo Censuum, in alia re fundare secundum.

389. claus. 1. Navar. in comment. de

Usur. nu. 87.

e. Glof. in

Extremam

ad Cond.

Putat V. Mobilium

Lessius, posse collocari

Censuum super Censuum

redimibilem, quando, qui

in primo Censuum Censuum

secundum fundavit, Ha. edili §.

esset paratus (addo, & legitimè se obligaret)

pereunte primo Censuum, in alia re fundare secundum.

de seq. sup.

Tiraq. de

retract. p. 1.

§. 4. n. 119.

Lessius. l. c.

c. 22. d. 12.

An satis nu. 77.

An satis sit, super omnibus bonis? ubi de infectione bonorum illius, qui possidet rem subjectam Censui.

4. Quæres Secundò, an Siculis liceat nunc, fundare Censum generatim in omnibus bonis, nullum certum exprimendo? Siculis, dico, nam scio, seclufa lege, licitum esse, a patetque ex Bulla Nicolai V. in qua id conceditur, ut vidimus: quod certe non concessisset, si id ex natura sua esset illicitum. Sed, quia Gregorius XIII. ut modo vidisti, id prohibuit Siculis, ideo de ipsis hæc quæstio procedit.

a Farinac.
l. 1. Decif.
10. nu. 1.
Tol. l. 5. c.
45. nu. 3.

5. Respondeo. Quamvis ante Bullam Gregor. XIII. fuerit id Siculis licitum; tamen post illam non licet, pro foro externo. Patet ex voluntate expressa Gregorii, ut notavi dicto num. 3. Sicuti etiam, nec licebit, ubi est recepta Pii V. Bulla, ut patet ex secunda conditione ejusdem Bullæ a latæ cap. 5. Dixi (pro foro externo.) Nam pro interno, dixi C. eodem §. 1. nu. 4.

Illud autem emolumentum est, quando ponitur Census in una re certa, & simul in aliis Venditoris bonis, ut quamvis pereat res nominata, non tamen pereat Census, quia jam pensio debetur super cæteris Venditoris bonis.

b Delugo
d. 32. de
Inst. n. 33.
c. 34.

6. Notandum insuper, esse latum discrimen inter obligationem, quæ in Censu fit super re certa, & illam, quæ fit super omnibus bonis in confuso: quod sic breviter declarat Delugo. b Cum dictum sit, rem hypothecæ subjectam deferre secum semper onus illud, & obligationem realem, hinc fit, ut ad quemcumque possessorem transierit, possit Creditor debitum ex illa exigere: non potest tamen ex jure novo, etiam in hypothecæ expressa, agere Creditor adversus tertium possessorem, nisi præcedente excussione in bonis debitoris, & fidejussorum & eorum hæredum, ut habetur in Authent. de fidejussoribus. §. Sed neque & paulò post. Doctrina hæc non procedit in feudo, super quo Census aliquis impostus est; hoc enim, si vendatur, vel alienetur, defert ita secum onus illud, ut non debeat prius à Venditore Census peti reditus, sed immediatè ab ipso Tertio possessor. Neque enim illa est propriè hypothecæ, de qua agimus, sed est venditio partialis dominii utilis illius feudi,

ut explicavimus agentes de Censibus (ego id dixi superius cap. 2. paragr. 3. nu. 1.) Aliud verò esset de bonis aliis, quæ hypothecæ generali obligata sunt pro securitate Censui: hæc enim si transeant ad tertium possessorem, non debent illum obligare ad solvendum, nisi facta prius excussione prædicta, quia illa non sunt vendita, sed solum hypothecata. Hæc Delugo: sanè præscindendo à pacto (quod certe apud nos apponi in ejusmodi contractibus Censualibus solet) puta; Ne specialius generalitati deroget vel contra.

Infectio bonorum possidentis prædium subjectum Censui.

7. Jam verò hic, ubi agimus de obligatione omnium bonorum, opportunum erit discutere solennem illam praxim in Sicilia, quæ, si tu emas, verbi gratia, prædium, in quo ab aliquo Tertio fundatus est Census pro Francisco verbi gratia, & suis hæredibus, non solum debeas Francisco, vel hæredibus pensionem ex fructibus talis prædii, sed, dum illud possides, debes solvere etiam ex fructibus aliorum omnium bonorum tuorum, quæ veluti insciuntur ex consortio possessionis illius prædii subjecti Censui. Id quod an solidum habeat fundamentum, cum Census Realis ex natura sua solum debeatur ex fructibus rei in fundacione Censui obligata, dubitabant aliqui ex nostris Theologis, non enim videbant, cur dictus possessor deberet subire tantum onus infectionis prædictorum.

8. Verum hoc esse ita dispositum ab Alphonso I. Rege, qui Nicolai V. Bullam impetravit, certum est, ut mox ex ejus Pragmatica videb. Unde, & ex dicta autoritate Regis, & ex consuetudine tam antiqua, styloque nostræ Curie tam firmo, non apparet, cur Theologus dubitare adhuc possit de Justitia hujus infectionis, quæ inducta à Rege merito fuit ob securitatem majorem Emptoris Censui. Nec tamen dicas, id esse pactum nimis grave contra Venditorem Censui, seu contra eos, qui unquam rem subjectam Censui possidebunt. Ne id dicas, inquam, nam propterea Pontifex concessit, ut Census possit fundari ad rationem decem pro centum; judicavit enim, pro illa sua ætate sic compensari posse ejusmodi infectionis onus, quod, saltem in confu-

confuso, prævidebat apponendum à Siculis, dum oerosa pacta, quæ ipsi vellent, apponi posse, concessit; fortasse etiam hoc infectionis onus Pontifici à Ministris Alphonsi significatum fuit: pro nostra autem arate Dominus Rex voluit, ut fundaretur non plus, quam ad rationem quinque pro centum, quia merito iudicavit, prædictum tantum onus, & cætera alia sic satis, superque compensari, ut

*infra §. 5.
anom. 2.*

Verba autem Alphonsi Regis loco supra citato inter Pragmaticas hujus Regni hæc sunt: Hac edictali lege perpetuo valitura sancimus, hujusmodi Censualium contractus, seu instrumenta tanquam res iudicatas nulla appellatione, seu provocatione suspensas, promptam, ac paratam executionem habere, & non solum contra personas, res & bona illorum, qui originaliter Censalia hujusmodi vendiderit, nec non eorum fideiussorem, hæredum, seu universalium successorum, sed etiam absque aliqua bonorum principalis debitoris discussione contra personas, & bona quorumcumque singularium detentorum, rerum, jurium, vel bonorum, sub quibus Censualibus ipsa fuerint specialiter onerata, quamdiu apud eos illorum detentio fuerit, &c.

Remedium, quo vitetur dicta bonorum infectio.

9. Denique hic non est omissenda explicatio cujusdam artificii, quo ne sua bona dicto modo inficiantur, negotiatores aliqui diligenter utuntur, quando in nostro Regno emunt aliquod immobile, de quo sciunt, vel dubitant, an constitutus super illud fuerit alius Census; nam curant, ut famulus, vel Ancilla, vel quicumque fidelis amicus, qui nulla bona alia habeat, emat prædium, illud cum ipsius ejusdem negotiatoris pecuniis, sic enim nulla bona inficiuntur, non negotiatoris, quia exterius non apparet, hunc emisse prædium illud Censui subiectum: neque bona famuli, vel amici; quia, ut dictum est, nulla bona is possidet, quæ infici queant. Negotiator vero liberè gaudebit illo prædio per submissas illas personas empto, à quibus molestiam nullam sibi unquam inferendam, certo scit. Queret igitur aliquis, an

Tamburinus de Sacramentis

hoc artificio uti sine injustitia, vel peccato possimus?

10. Respondeo, præcisa falsitate juramenti, quæ posset in hoc contractu Emptionis intermisceri, cui tamen per regulas de Juramento æquivoco posset occurrere, puto, te, hoc stratagemmate uti, licitè posse. Tum, quia video, etiam timoratos illo uti solere, Tum, quia uteris Jure tuo, dum illud emis sub alterius nomine, quod prohibitum ex se non est. Adde, id aliud non esse, nisi fugere damnum proprium. Neque dici potest, sic damnum alteri inferri, non, inquam, id potest dici; nam ego non obligor melioris conditionis facere pensionem illius Censuistæ, & ex alia parte non sit pejoris conditionis Censu ex meo hoc stratagemmate, sed remanet in sua conditione, in qua erat antea, id est antequam ego per intermediam illam personam bonum illud immobile acquirerem.

An possit imponi Census super pluribus bonis. quæ separatim non sufficerent?

11. Quæres Tertio. Si unam rem sufficientem pensioni vendendæ non habeam, habeam vero tres, vel quatuor, quæ simul acceptæ sufficiant, possumne super has constituere Censum?

Respondeo affirmativè b modo ex certâ b Molin. sint, & nominentur à Venditore. Ratio est, d. 359. quia, per æquivalentiam, illæ res constituunt *claus. 1.* unum quid, & perinde est, ac si constituatur super unum sufficiens.

12. Ex dictis tamen sequitur, ut pereunte uno ex his, pereat (si nihil aliud addatur) pro rata pensio. Et patet, quia supponimus, cæteras res non esse suffientes: quare tunc perinde esset, ac si prædium v. g. sufficiens, super quo pensio imposta fuit, periret ex parte. Dixi (si nihil aliud addatur) quia, quando solet addi aliud pactum, sive pignus, sive afsecuratio, quæ aliunde compensetur, non est mirum, si solvatur pensio rota, ut ex supradictis patet.

Si duo Censūs super una re impositi inveniantur, quis solvendus?

13. Quæres Quarto. Quando super eadem re constitutus est duplex Censūs à duobus Emptoribus, quis nam eorum solvendus est, si fructus non sufficiunt pro utroque.

Respondeo, non solvendum pro rata, sed solvendum Censum, qui prius fuit impositus super illa re, quem Jurisperiti vocare solent Anteriorem, nam hic maximè valet regula Juris: *Qui prior est tempore, potior est Jure?* Et ratio manifesta est, quia primus Censuista jam habuit obligatum totum prædium, quoad omnes fructus, & sic evasit Dominus illius Juris statim, ac emit Censum. Ergo, si pro secundo nihil remanet fructuum, nihil pro secundo remanebit pensionis, in quod damnus non se de impingant, sanè per summam diligentiam cavere solent accurati Censuum Emptores.

14. Contra, si res, supra quam instituitur Censūs, dividatur in plures hæredes, vel per partes pluribus extraneis dividatur, poteritne Censuista, qui est Dominus Censūs totam suam pensionem à qualibet parte (sufficiens, ut, præciso pacto, supponere debemus) exigere, an à singulis pro rata?

Respondeo, posse totam à qualibet parte ^a *Less. l. 2.* & ita usu receptum esse, docet *Less. a* quicquid dicat *Bonac. b* & *Delugo. c* Ratio est ^b *Bon. d. 3.* quia illa divisio non facit Dominum Censūs de contr. ^d *4. p. un.* pejoris conditionis. Si ergo antè divisionem ^{n. 38. V.} poterat ex quacunque parte prædii sufficienter pensionem suam exigere, immò & in illa ^{Quarto. si.} totum Censum fundare, sic post illam divisionem. ^c *Delug. d.* Et profecto quis nam emere Censum ^{27 de Inst.} vellet cum adeo frequenti periculo, ut supra ^{n. 6. & n.} pensio dividenda esset in minutissimas ^{306.} partes, & consequenter cum summa molestia eam exigendi?

An constitui possit Censūs super re Feudali, vel Emphyteutica, vel Dotali, vel vinculari?

15. Quæres Quinto, an super his possit constitui Censūs? Respondeo, certum est, non posse. Ratio in feudo, præter cæteras, est,

quia ejus dominium directum est apud Dominum feudi; cum ergo, Feudatario delincente, feudum liberè redire absolutè debeat ad Dominum, Emptor Censūs amitteret suum Censum, atque adeo damnus pateretur.

16. Idem est in re Emphyteutica. Nam cum ejus Dominus directus sit Proprietarius, ea non potest alienari, & nec alteri obligari sine consensu Domini.

17. Quod dictum est de re Emphyteutica, dici etiam debet de re Dotali, quæ sine consensu uxoris obligari non potest, immò alicubi, ut in nostro Regno, nè cum ejus quidem consensu, constante matrimonio.

18. Idem denique dic de re vinculo aliquo alteri obstricta, quia, cum libera debeat res hæc pervenire ad illum alterum, sanè cum damnus Emptoris pensio dissolveretur. Debent igitur bona, in quibus constitui potest Censūs, esse sub vero, & libero dominio Vendentis Censum, seu, ut loqui solemus, sub dominio Subjugantis, quæ bona à Juristis vocari solent Burgensatica. Qui secus ergo fecerit, decipiet Emptorem, atque adeo peccabit, & ad restitutionem obligabitur.

An bona fides faciat, ut possit exigere pensionem ex contractu Censūs invalido?

19. Petes. Si Emptor bona fide emit censum constitutum in re aliena, vel vinculo aliquo obnoxia, idque ipse Emptor, vel ipsius hæres ignoret, potestne licitè, & sine injuria exigere pensionem?

Respondeo. Dum ignorat, posse, non est dubium; non solum ex conscientia, qua ipse putat, rem non esse alienam, sed etiam, quia illas pensiones accipit sibi, ut debitas ex vi contractus Censualis. At cum idem Emptor, vel ejus Successor compererit, illam rem esse alienam, non poterit recipere pensionem, ut habet ^a *Mol. alique.* Ratio est, quia tunc, dum cognoscit, rem illam esse alienam, cognoscit etiam, sibi nullum esse Jus in fructus alienæ rei nulliter ipsi à non Domino venditum. Possentamen ab Emptore cogi Venditorum ad reddendum pretium, & ad cætera damna restituenda, vel ad constituendum censum super alia re propria, certum est. Quod si stare non appareat, sed sub dubitatione, quæ factis

factis diligentius, tolli non possit, rem esse alienam, pergat censuista ad suas pensiones exigendas, quia tunc ipsi faver possessio.

20. Sed iterum petes, & Primo quidem. Ad quid obligabitur Censuista, si postquam clare cognovit, Censum impositum fuisse super re aliena, inveniatur, apud se habere ipsam individuum pecuniam, quam pro suis pensionibus habuit, seu exegit tempore bonæ fidei, vel inveniatur esse in illa factus locupletior? nam, si nihil habet, nec factus est in aliquo locupletior, quia v. g. lautius vixit, ad nihil teneri ex regulis generalibus restitutionis tractantibus de Restitutione ex re accepta, vel modicè docti non ignorat. Secundo autem circa ad ipsam Petes. Quid erit obligationis, si hanc pecuniam individuum, vel id, in quo factus est ditor exegit Censuista bona fide ab aliquo tertio, in cuius possessione fortè res invenitur, nec talis possidens particeps fuit doli Vendoris Censu?

21. Ad utramque petitionem Respondeo, ex iisdem principiis universalibus de Restitutione colligi, in utroque hoc casu absolute obligari ejusmodi Censuistam ad restituendum id, quod invenitur habere. Si enim ex contractu nullo illam pecuniam habet, certè alienam rem habet, atque adeo restituendam.

22. Adest tamen differentia inter utrumque casum valde noranda, nam in priore potes tu Censuista tantam pecuniam retinere (si te per culpam decepit Vendor Censu, vendendo tibi rem alienam) quanta sufficit ad damnum tibi factum refarciendum, sive sit ipsum Capitale, sive damnum emergens, sive lucrum cessans, sive quodcunque aliud interesse, taxandum iudicio viri experti. At in posteriori casu (quantum est ex hoc capite) non potes idem prætere, quia nullam culpam commisit tertius: cum enim ipse Censum non fundaverit; pecuniam nullam à te, vel à tuis majoribus per fraudem habuit, quam restituere teneatur.

23. Dixi (quantum est ex hoc capite) nam si propter onus impositi Censu aliquis tertius minus à primo Censu Fundatore, seu Venditore emisit prædium illi Censui subiectum, unde ipse tertius aliquid deberet ipsi Fundatori, potes tu, modo dicto deceptus, sequestrare pro te id, quod dictus tertius ei Fun-

datori debet, juxta Regulas universales, quibus creditor potest sui debitoris credita, ut sibi satisfaciatur, præoccupare.

§. I V.

Secunda conditio Censu in Sicilia.

Vt redimi is possit, & quidem eodem pretio.

1. Olim solebat apponi pactum, ut Censu redimeretur majori pretio, quam fuerit venditum: id Pontifex in hac clausula omninò prohibet. Quare etiam si sustineri posset, illud pactum fuisse ex se licitum (quod tamen puto sustineri non posse) tamen hodie jam ex Pontificis hac prohibitione id amplius licitum non est.

2. Illud quæri posset, An licitè ponatur pactum à Siculis (ut certè poni non raro consuevit) ut, quando Vendor velit redimere, seu extinguere Censum, teneatur totum pretium integrè solvere? & Respondeo, licitè poni. Ratio est, quia id nec prohibetur à Pontifice, nec est contra naturam contractus. Immo juxta ipsius naturam est. Ut nimirum, sicuti venditus est Censu integro soluto pretio, ita eodem integro extinguatur, vel redimatur. Vide, quæ dixi cap. 4. §. 6.

De Redemptione Censu animo faciendi fructus suos.

3. Jam vero explicationem magis distinctam dictæ Redemptionis Censu, hic afferamus, quam Reluitionem à verbo luere (quod ex vocabulario Juris significat liberare) nostrates appellant; per hanc enim à Debitore Censu liberantur; seu, ut etiam loquimur, affiancantur bona Censibus subiecta. Et certè ejusmodi Debitor, qui illud Jus luendi habet, vel est ipse primus Vendor Censu, vel ejus hæres, vel quicumque tertius, ad quem sive pervenerunt prædicta bona, sive ejus interest affiancatio.

4. Respondeo, hoc dictum. Debitor potest redimere Censum: duplicem habere significationem potest. Primò, hanc. Debitor quicumque

eunque, dando integrum pretium, id est capitale, & solutis pensionibus decursis, potest liberare suum prædium, Censumque extinguere. Secundo, hanc Debitor, qui solet esse Tertius, qui bona prædicta possideat, dando dictum integrum pretium, solutisque decursis pensionibus, potest sibi emere prædictum Censum, seu Jus ad fructus dicti prædii, ita ut Debitor hic faciat fructus illos deinceps suos pro casu molestiæ, quam aliquis forte inferet contra possessionem ejusdem prædii. Vides discrimen? In priore significatione extinguitur, cessatque omnino Censum, atque adeo Redemptio est extinctiva Censum: at in posteriori non extinguitur Censum, sed Redemptio est translativa Juris Censum; transfert enim Jus percipiendi consequentes pensiones in ipsum, qui erant antea Debitor, qui que nunc redimit, usus illo Jure pro tempore dicta molestiæ.

His igitur ad explicationem terminorum positus, difficultas est, an Creditor licite possit, & an etiam obligetur revendere cum dicta cessione translativa, quam secundo loco explicuimus, quoties Debitor ille, seu Tertius possessor rei subjugata offert capitale cum decursis? Nam, quod obligetur extinguere Censum, eo modo, quo explicuimus primo loco, res est certa, & disputatione non indiget. Loquamur prius de potestate breviter, tum aliquanto latius de obligatione. De quibus legi possunt Amatus, & alii que.

Amatus.

res. 7. à n.

29. Roder.

de an. red.

l. 2. qu. 16.

Ponte cons.

87. l. 1. Fe-

lician. de

Cens. l. 4.

s. ult. Ma-

strel. de

Cens. q. 5.

Siurba

decis. 87.

5. Quod prius. Res est certa, Creditorem, seu Dominium Censum, si velit, posse licite Censum revendere Debitori, seu cuicumque possessori prædii subjecti Censui transferendo in illum jura omnia sua, immo etiam cuicumque alteri, cui forte Debitor Censum concessit Jus luendi, quod ipse Debitor habebat. Ratio est manifesta, quia quilibet potest jura sua alteri cedere, quando nihil obstat in oppositum, ut certe nihil hic obstat, & sanè quotidiana praxis ostendit id esse licitum, cum frequentissime ejusmodi Revenditiones translativæ jurium in nostro Regno celebrentur.

6. Quoad posterius, in quo consistit præsens, & quidem gravis difficultas, Dico, obligari Creditorem revendere Censum Debitori, seu hujus Cessionario, idque cum prædicta cessione, seu translatione juris: quod

est dicere, ejusmodi revenditionem translativam juris esse necessariam, nec solum voluntarium. Probatur duobus præsertim argumentis, alterum ducitur ab æquitate, alterum à rigorosa Justitia.

7. Nam primo, celebre axioma in moralibus est, ut illud, quod tibi non nocet, & alteri prodest, faciendum sit. Quod principium habetur ex l. In Creditore ff. de evictionibus, ibi: Cui non æquum videtur, vel hoc saltem confitetur, quod sine dispensatione Creditoris factum est? Sed ejusmodi revenditio translativa, ut vid. n. 3. & 4. ex una parte non nocet Creditori, quia semper apponitur, seu apponi intelligitur illa clausula, Dummodo contra ipsum ea cessio non retorquetur, & ex alia, prodest Debitori deponenti pretium: ergo ex æquitate facienda est.

8. Dices, si solum ex æquitate est facienda, non obligabitur Creditor ei acquiescere, nisi ex congruitate, id enim solum importat æquitas, ut ea distinguitur à Justitia.

9. Respondeo. Aliqui, ut huic instantiæ satisfaciatur, recurrunt ad illud aliud principium in Jure. Paria sunt compelli, & posse compelli. Quare asserunt, in hoc casu ad esse obligationem, etiam ante mandatum Judicis, quamvis solum consideremus prædictam æquitatem, quia ad obligationem inducendam satis est, quod ex mandato Judicis possit Creditor compelli. Animo non sedet hæc responsio, quia non semper compelli, & posse compelli, paria sunt: ad multa enim post sententiam Judicis aliquis obligatur, ad quæ non obligatur antea, adeoque compelli antea non potest, v. g. non obligatur quis ante sententiam solvere pœnam, restituere rem litigiosam, se possessione spoliare, quando ratio contra ipsum luce clarior non apparet, &c. quæ tamen obligabitur facere post sententiam.

Respondeo igitur, hoc primum argumentum, nisi addatur id, quod mox proferam num. 10. non esse valde efficax ante sententiam Judicis, esse solum efficax post Judicis mandatum, quia sententiæ latæ à Judice secundum æquitatem judicante, est omnino parendum, quia etiam sic justa est. Addeamus ergo id, quod efficaciter intentum nostrum probat.

10. Nam Secundo, ex vi rigorosæ justitiæ

Acta sic probatur nostra conclusio. Certum & infallibile principium est, *pacta iusta esse servanda*: sed in fundatione Censuum adest pactum, ut Emptor, seu Dominus Censuum obligetur revendere cum prædicta translatione juris; ergo, &c.

11. Minor, in qua hæret vis argumenti, probatur Primò, quia, qui contractum præsertim bonæ fidei inquit cum aliquo, qualis certè est contractus, de quo agimus, Censuum enim, ut notat Delugo, est species venditionis, & emptionis, quæ est contractus bonæ fidei, qui, inquam, contractum bonæ fidei inquit cum aliquo, se implicite obligat ad servanda ea omnia, quæ ex æquitate in eo contractu continentur; sed in contractu creationis Censuum imbibitur æquitas ad translationem illarum jurium, ut vidimus nu. 7. ergo ad illam æquitatem servandam se obligavit Creditor.

12. Eadem Minor probatur Secundo, quia in limine fundationis Censuum juxta formam Bullæ Nicolai V. celebrati, ponitur hæc clausula *Cum potestate redimendi*, &c. Immo, etiam si ea non explicite poneretur, adhuc intelligeretur implicite adjecta, quia in Sicilia semper supponitur fundari Censuum in forma dictæ Bullæ. Subsumo: sed hoc verbum (*redimere*) non significat solum extinctionem Censuum, & solam affrancationem prædii, sed verò etiam novam emptionem rei (quæ licet non est, nisi emptio ipsius Censuum, seu juris ad fructus ex eo prædio percipiendos) ergo cum pactum in ipsa fundatione Censuum positum, & à Pontifice requisitum sit, ut Debitor possit, quandoque voluerit, & sibi utile erit redimere Censuum, sanè creditor revendere debebit non solum dicto, nec sine iniustitia ex non observato pacto, immo, nec sine inobedientia contra Pontificis præscriptum negare id ullo modo poterit.

13. Si Bulla diceret *Cum potestate redimendi prædium*, sensus fortasse posset esse cum potestate liberandi, seu affrancandi prædium. (Sicuti dicimus redimere Servum, & redimere Captivum ab eo, qui eos in potestate habet, id est liberare servum, seu ejus servitutem extinguere) & tunc saltem clare, non appareret, nisi pactum merè illum Censuum extinguendi. At cum Bulla dicat *Cum potestate redimendi Censualia* (sic appellat Pon-

tifex prædicto illo more Censuum) non potest esse sensus, nisi quem nos contendimus, id est cum potestate emendi ipsum Censuum per translationem juris in se. Pater, quia non potest intelligi, quòd quis emat Censuum, & non consequenter, immo, & non eo ipso emat, seu recipiat Jus ad percipiendos fructus prædicti Censuum, adeoque cum translatione juris in se. Profectò hujusmodi est sensus in similibus locutionibus; cùm enim dicimus, *redimere domum*, sensus est, domum ab alio occupatam iterum, pretio dato recipere, & Jus in ipsam reassumere; Et cum dicimus *redimere hæreditatem*, sensus est, venditam hæreditatem iterum recipere, iterumque Jus in ipsam assumere: quæ sunt, vel parum literatis cognita apud Calepinum V. Redimo.

Dixi (cùm Bulla dicat, &c.) ejus enim verba hæc signatè sunt:

Concedimus Siculis. hujusmodi Censualia constitui super rebus, & proprietatibus, ac facultatibus eorundem, in firmitate gratia pro consimili pretio illa redimendi.

Vides To (illa redimendi) posse referri ad Censualia, ut ego contendo, dixit enim (illa) non (illas) & posse uterunque referri ad res, & proprietates, id est sub genere neutro, ad bona, & prædia, ut contendere adversarius (licet præter ordinatum loquendi modum) posset. Sed tamen ego assero, meam interpretationem esse præferendam. Ratio est, tum quia dicit (illa) ut jam notasti, non (illas) tum, quia cum hoc pactum à Pontifice requiratur in favorem ipsius Venditoris Censuum, ut in superioribus vidimus, illud interpretari oportet quantum magis illi favet, maxime in re, à qua in nihilo noceri Emptorem, qui nunc est revenditor, diximus num. 4.

14. Atque hinc collige minus rectè loquitur de ann. qui illos, qui cum Roderico *b* (quamvis reddidit. l. 2. nobiscum is sentiat) in reliquis; negant tamen in Creatione prima Censuum adesse hoc c. Carleval. pactum minus inquam, rectè loqui, nam il. T. 2. de li, nec considerarunt implicitum pactum Indic. li. 1. servandæ æquitatis, quod diximus num. 9. T. 3. disp. nec advertunt illud, *Cum potestate illa redimendi*, rationabilius referri ad Censualia, ut d. Arias de modo dictum est. *Mesa lib.*

15. Confirmatur Primò, ex praxi, quam 7. Resol. testantur Joseph Carleval. c. & Arias d. det. 22.

Yyy 3 Mesa

Mesa adesse in Sicilia, & Neapoli, qua Debitor credit, vel donat Jus suum luendi Censum, & Cessionarius, vel Donatarius, deposito pretio, cogit Dominum Censum ad revenditionem animo faciendi fructus suos, in quo casu hic acquirit Censum cum eadem anterioritate, qua primus Creditor fidebatur. Si ergo Cessionarius, seu Donatarius primi Debitoris potest cogere ad prædicta primum Creditorem Censum, cur idem non poterit ipse Debitor, qui Censum vendidit, vel ejus hæredes, si eorum interfit?

16. Confirmatur Secundo, quia clausulam hanc potestatis redimendi positam in contractu erectionis Censum, Ita debere explicari de stylo Notariorum, ut importes obligationem in revendente, ad cedenda Jura Censum, quando ea postulat is, qui reluit, testati sunt in quodam casu occurrenti, aliqui Notarii non ignobiles à quodam Patre Nostræ Societatis, qui id mihi retulit de hac re consulti.

Tancr. in q. moral.

T. 1. tr. 2.

q. 109.

b. Bordon.

T. 1. ref. 27

de alienat.

rerū Eccl.

n. 6. id

probans ex

l. Alien. ff.

Famil. Er-

cisc. & T. P.

3. contr.

26. n. 10.

allegans a-

l. leg.

Rotā Rō.

Surdum,

alioq. &

plur. item

quens re-

tr. 8.

1. Glossa

14. n. 11.

quæ.

Et plur.

deniq. A-

rias de

Mesa l. 3.

g. 26. nu. 1.

DUBIUM INCIDENS.

An Ecclesia obligetur revendere Censum cum prædicta cessione translativa Jurium.

13. Nec obligari Ecclesiam, nec sine Pontificis facultate posse validè, quia illegitimè alienaret bona Ecclesiastica contendit *T. P. Tancr. &*

Nihilominus assero, & validè posse, & obligari. Ratio est duplex. Primo, quia Ecclesia non facit contra prohibitionem non alienandi bona, quando alienat ex necessitate, & non ex voluntate, sed in casu, de quo agimus, alienat ex necessitate, & non, &c.

Major patet, quia quoties in Jure prohibetur alienatio, non venit necessaria, sed tantum voluntaria; & merito, quia Pontifices noluerunt per prohibitionem præjudicare Juri aliorum, nam propterea, ita passim firmannt Doctores, Bordonius, & alii.

18. Minor autem probatur evidentè ex dictis à num. 8. ubi ostendimus, ejusmodi revenditionem translativam Juris esse necessariam ex æquitate, & ex Justitia juxta requisita à Summo Pontifice: ut etiam hinc possi-

mus contendere pro dicta revenditione adesse jam Pontificis concessionem. Lege Bonacin. & qui inde in simili existimat, Retrovenditionem non esse alienationem veteram Ecclesiasticis, quando pactum retrovendendi positum est in prima venditione, quia tunc retrovenditio non est novus contractus alienationis, sed est impletio contractus prioris. Certè similis est, ne dicā idē, casus noster.

19. Secunda ratio nostræ assertionis ducitur ex eo, quod Ecclesia obligatur acceptare pretium sibi oblatum, unde extinguatur Censum, id quod omnes sine controversia fatemur. Jam hinc sequitur, quod, si ipsa cedit prædicta Jura, nihil gravetur, nihil de suo amittat, nihil damni patiatur. Jam enim ipsa, extincto censu, quem tamen extinguere obligatur, nihil amplius habet quod amittat, seu in quo gravetur. Si ergo in nihilo gravatur, sequitur rursus, ut non prohibeatur ea Jura cedere: Probatur hæc sequela, quia ab illa alienatione prohibetur Ecclesia abstinere, quæ ipsam gravat, ut habet Bordenus, & quidem Jure, si enim ipsam non gravat, frustra nea esset prohibitio, & imprudenter, immò invidenter Pontifex se gereret, si vellet, ut alteri denegaretur, quod sine Ecclesiæ gravamine concedi posset.

20. Confirmatur Primò, nostra assertio, quia ex præhabita consideratione hæc nostra Jurium cessio non est vocanda, nec censenda alienatio, nisi valde æquivoce, & improprie: nam alienatio in re nostra est distractio aliquid boni ab Ecclesia; sed hæc nostra Jurium cessio nihil boni distrahit, seu tollit ab Ecclesia, ut dictum est, ergo, &c.

21. Confirmatur Secundò, ex eodem Bordonio, & qui cum illud (redimere potest) positum in contractibus Censuum intelligat non de extinctione dumtaxat, sed de venditione cum translatione Juris, ita pro nobis docet: *nu. 5. Censum, inquit, habet hoc speciale, quod redimi potest, non obstante quavis longissima, & immemorabili temporis prescriptione: & qui habet Jus illud exigendi, licet sit Ecclesia, tenetur illud vendere sine aliqua Juris solemnitate requisita in Alienatione rerum Ecclesiasticarum.* Hæc ille. Notas? Vendere, dixit, non extinguere. Notas iterum? Vendere Jus exigendi, dixit, quæ profectò clara est assertio nostra.

22. Et vide inconsequentiam contrariæ opinionis; ea enim concedit, posse ad prædictam

dictam Juris cessionem compelli Laicum, at negat posse cogi Ecclesiam. Manifesta inconsequentia. Si enim idem Laicus cogitur, quia sive ex æquitate, sive ex Justitia obligatur, certe ex eadem æquitate, & Justitia obligabitur Ecclesia: Nam, & Ecclesia pari modo subditur legibus æquitatis, & Justitiæ, ac subditur Laicus, sicuti pari modo est Dominus Censuum cum iisdem gravaminibus, & pactis, cui quibus est Laicus. Et sanè mirum esset, quod Jus exigendi Censum à prædio v. g. Lucano donatum, vel venditum Laico Petro, obliget (postulante debitore) Petrum ad revendendum eum cessione translativa Jurium, ut hæc sententia, quam impugnamus, concedit; at idem Jus exigendi eundem Censum ab eodem Lucano prædio donatum, vel venditum Ecclesiæ, nequaquam ipsam obliget, eodem debitore postulante. Unde, quælo te, naturam mutavit ejusmodi Censuum, quandoquidem, ut supponimus, cum iisdem oneribus, & pactis ad Ecclesiam pervenit.

Supereft, jam rationes Adversariorum solvere, quas facile quis ex dictis infringere, & quidem evidenter potest.

23. Obijciunt enim Primò, sic Jus, quod Ecclesia habet exigendi Censuum, seu redditus ab hoc prædio, est bonum stabile; ergo, si illud transfertur in debitorem Censuum, alienat bonum stabile contra prohibitionem.

24. Confirmatur Primò, quia hæc prohibitio cum sit favorabilis Ecclesiæ, comprehendit quancunque cessionem Jurium in extraneum; ergo, &c.

25. Confirmatur Secundò, quia sic adderetur novum onus Ecclesiæ, nam initio foundationis Censuum solum fuit appositum pactum, ut extingueretur Censuum, non verò ut in debitorem transfereretur.

26. Respondeo, nego consequentiam objectionis: ut patet ex dictis, nihil enim alienat, quod bonum suum sit.

27. Ad confirmationem primam distinguo Antecedens: comprehendit quancunque cessionem Jurium in quemcunque extraneum, cum quo nullum præcessit pactum, concedo Antecedens. Comprehendit quancunque cessionem in extraneum, cum quo (seu cum cujus Majoribus, vel similibus) præcessit pactum transferendi, no-

go Antecedens. Unde, & nego consequentiam.

28. Ad confirmationem secundam, nego induci novum onus, jam enim centies dictum est, hoc onus fuisse, sive implicite, sive explicite positum initio contractus, immo jam etiam dictum est, non esse onus, facere id, quod tibi non nocet, & alii prodest.

29. Instas. At saltem erit onus Ecclesiæ, quod Debitores Censuum scientes Ecclesiam posse cogi ad revendendum in translatione dicta Jurium, facilius quarent se redimere: id, quod sæpissimè cederet in damnum Ecclesiæ, quæ, nec æqualem, nec promptum invenire posset Censuum, quem emerit cum pretio sibi reddito.

30. Respondeo, esto hoc sit aliquod onus, tamen, quia est appositum in erectione ejusdem Censuum, ideo cum patientia tolerandum. Dixi (esto) quia re vera, tam modicum, & tam remotum hoc gravamen est, ut non venire debeat in considerationem, maximè in re nostra; neque enim Ecclesiæ per prohibitionem Alienationis rerum Ecclesiasticarum vetatur, ne sit mera, & remota occasio, & ne se ostendat facilem ad revendendum, sed solumne revendat, quando res prohibita est revendi, & quando ipsi est voluntarium, revenditionem denegare.

31. Obijciunt Secundò. Doctores passim docent, si prædium vendatur pupillo cum pacto, de hypotheca, non posse fieri hypothecam sine Decreto Judicis, quia statim, atque fuit prædium in dominio pupilli, coepit esse sub lege prohibente, ne pupillus sine auctoritate Judicis hypothecam, id est alienationem faceret. Ergo pari, immo majori ratione, in casu nostro etiam, si pactum præcesserit, non poterit Ecclesiæ hoc pactum exequi sine licentia Pontificis.

32. Respondeo, claras esse disparitates, Primò, In pupillo nocitura supponitur, seu melius timetur erectio hypothecæ: at in casu nostro nihil nocet, Ecclesiæ translatio Juris, de qua loquimur, ut toties probatum est, Secundò, pactum pupilli cum vendente prædium, est initum inter ipsos privatos, estque speciale inter has personas contrahentes: at in casu nostro est pactum universaliter requisitum à Summo Pontifice

pro

pro omnibus contrahentibus, & ut lex publica ab eodem lata, quare sine restrictione servanda. Tertio. Ratio, cur requiratur à Pupillo Decretum Judicis in erectione dictæ hypothecæ, est parva ætas pupilli, qui non judicatur adhuc aptus ex se solo ad contrahendum, & ad discernendas condiciones contractuum. Id, quod nihil est in casu nostro.

33. Objiçunt denique Tertio, auctoritatem cujusdam docti Causidici, & cujusdam viri fide digni, asserentium Tribunalia in nostro Regno decidisse, Ecclesiam hac in re, nec debere, nec posse compelli.

34. Respondeo, Tunc id ira fortasse fuisse decifum, quia probabilis vila fuit illa opinio. Sed hodie, quando rationes jam sunt diligenter expensæ, certè in favorem nostræ, hoc est vera sententiæ erit pronuciandum.

§. V.

Tertia conditio Censuum in Sicilia, ut pensio non excedat decimam pretii.

Tertia conditio est, ut non constituatur Censuum, nisi ad rationem unius pro decem, seu ad rationem decem pro centenariio: id, quod iussit Pontifex, ne, si amplius Censuarii dare deberent, facile in paupertatem dilaberentur.

Quoniam verò Carolus V. in Germania, & Philippus II. in Sicilia, & Clemens VIII. pro statu Ecclesiastico auxerunt pretium Censuum, modo, quo supra dictum est, ideo statim oritur difficultas, an, si Siculus, cui jam concessit Nicolaus emere Censuum ad rationem decem pro centum, & cui Philippus negavit, ut sic emeret, cum solum velit ad rationem quinque pro centum, an, inquam, possit Siculus in conscientia (nam in foro externo Rex, seu illius Judex ipsum sine dubio condemnaret) licite, & valide emere ad rationem pluris, quam quinque pro centum, puta ad rationem sex, septem, decem, &c. De hoc supra bis dictum est; id tamen iterum hic, quasi in proprio loco est discutiendum.

*in Locis
mox citandis.*

*b Supr. c.
4. §. 3. n. 3.
c. c. 6.
§. 3. n. 8.*

2. Et quidem primo aspectu, posse videretur, quia non potuit Princeps restringere id, quod Summus Pontifex concessit.

Nihilominus Respondeo, non posse. Ratio est, quia Nicolaus V. solum permittens declaravit (ut ex ejus verbis nuper & positius apparet) non fuisse tunc illicitum emere Censuum in Sicilia ad rationem decem pro centenariio. Cæterum non ademit à Rege auctoritatem, & providentiam, quam habere debet decernendi pretia rerum, & consequenter pretia Censuum: id, quod iussit fecisse in Sicilia, propter multa pacta, quæ hic ponuntur in creatione Censuum, notavi superius loc. cit.

3. Et certè inter alia onera superius tacta, nonne magnum onus est facultas Emptoris sibi adjudicandi prædium ad Discursum, quando pensio à Venditore non solvitur de qua re plurius mox dicitur paragrafo 7.

Adde aliam rationem ex generali doctrina, qua scimus pretia rerum crescere ex copia Eminentium; Cum igitur multi, penè sine numero, sint, qui emunt ejusmodi Censuum in forma Bullæ Nicolai, mirum non esse debet, eos majori nunc pretio esse dignos. Quare Rex, ad quem pertinet decernere rerum pretia, rectè judicare, & jubere potuit, nunc, in tanta Emptorum copia, (quod tunc forte non judicavit) additis oneribus prædictis, ejusmodi justum pretium esse debere ad rationem quinque pro centum. Quod autem etiam in vendendis Casibus valeat, ad majus, vel minus pretium constituendum, Emptorum parvus, vel magnus numerus, docet Delugo, d & fatentur omnes.

4. Quando autem num. 3. asserui non posse, intelligo, nec licite, nec valide. Non licite, quia pretia rerum, quando sunt à Principe taxata, obligant, ut illa indivisibiliter serventur, quemadmodum alibi dictum est. Non valide, quia Rex Philippus nullos reddit contractus in posterum creandos, si superent prædictam taxam, cujus verba imitantia Contractum majori pretio factum, hæc sunt:

Ordinamo, e commendamo, che di qua Reg. Siciliananzi non si possa in detto Regno Tit. 46. di Sicilia imponere, costituere, ne Prag. di fondare di novo rendita nessuna di Sog. giugationi, ò Censi redimibili, ne ricattare a meno prezzo di vintimila il Balla, migliaro, che è il beneficio di curaque per cento, e che li contratti di rendita

*489.
m. 1.
m.*

d Delugo

200.

e In 2. T.

Pragmat.

*b Supr.
4. §. 4.
loc. cit.
c. 6. §.
anno.*

se, d' Censu, che d' altra maniera si faranno, siano nulli, e di nessuno valore, & effetto. (notas invaliditatem contractus?) è non si possa per virtù di quelli dimandare, ne recuperare in Iudicio, ne fora più che à detta regione, è rispetto.

§. VI.

Quarta, seu ultima conditio Censuum in Sicilia, ut possint apponi pacta ad arbitrium contrahentium.

1. Valde notabilis, & ampla est hujus clausulæ concessio, quia in aliis Bullis multa pacta prohibentur, ut ex superioribus constat. Sed in nostro Regno possunt adici contractui Censuum, ex vi istius concessionis, omnia, & quæcunque pacta velint contrahentes, dummodo (ut semper supponitur) apponantur ea, quæ sunt conformia Juri naturæ, ad quæ nihil aliud requiri, nisi, ut servetur æqualitas, gravamina compensentur, & pacta non sint inter se contraria,

489. c. 4. notavi cum Lessio a supra.

2. Arque hinc fit, ut quando in Sicilia apponitur pactum (& solet quidem semper) ut si Censuarius non solvat pensionem, possit Censuista prædium, sub quo residet Censuum, sibi adjudicare, non existimetur esse illicitum: & merito: non enim est contra naturam contractus, quia illud nullo modo destruit naturam Censuum, & ex alia parte non videtur esse illicitum, quasi injustum onus imponatur Venditori, quia supponimus compensari aliunde ejusmodi gravamen, & nunc post prædictam Philippi Pragmaticam maximè compensari, ex eo, quod Emptor non acquirit pensionem, nisi ad rationem quinque pro centum, ut supra vidimus. Neque etiam est illicitum ex alio capite injusto, quia etiam supponimus, illud non apponi, propter quamcunque modicam pensionem non solutam, sed propter multas, quæ possunt aliqua tandem ratione attingere dimidium valoris prædii, modo mox explicando, & supponimus etiam, poni in pæ-
4. §. 4. nam moderatam per Judicis sententiam in hoc eadem fligendam, ob culpam potentis, & nolentis
c. 6. §. 1. solvere centum, ut supra b vidimus. Non
dum. 6. denique est illicitum ex lege positiva, quia
Tamburinus de Sacramentis.

jam concessit Nicolaus V. posse poni quæcunque pacta justa, &c.

His in genere prælibatis, ad aliqua scitu necessaria de hac Adjudicatione progrediamur.

§. VII.

An possit quis, vi Cessionis habita à Domino Censuum, sibi adjudicare, hoc est autoritate Judicis sibi appropriare prædium Censuum sub-
jectum?

1. Non raro, puta, quando Censuarius, id est debitor Censuum, sive ob paupertatem, sive propter aliud non solvit pensiones Censuistæ, id est Creditori debitas, dictas pensiones solvit alius Tertius sua pecunia, cui Tertio dictus Censuista, qui est Dominus & Creditor Censuum, cedit totum Jus, quod ipse habet in dictum Debitorem, & in quæcunque bona obligata, vel hypothecata suo Censui. Postquam autem ejusmodi Tertius obtinet hoc Jus, propter multas pensiones à se solutas, petit, & obrinet à Judice, ut sibi attribuantur illa bona loco Censuistæ, à quo ipse Tertius Jus habuit. Quæstio igitur est, an id validè fiat, & licitè?

2. Respondeo, supposita æqualitate debiti, & valore prædii, seu boni adjudicati (de qua re mox §. sequ. fusè disputabimus.) Respondeo, inquam, validè, & licitè fieri, ut ab usu pro communi in Regno videmus, approbari. Et ratio est manifesta, quia ex una parte Censuista, quando ei non solvuntur suæ pensiones, habet hoc Jus adjudicandi sibi prædium, ut diximus paragr. præced. num. 2. & ex alia, idem Censuista, utpote Dominus talis Juris, illud cedere alteri, non prohibetur.

3. Hoc profectò facilè est. Verùm hinc insurgit molestissima difficultas: An scilicet, si Tertius hic, non quidem sua pecunia, sed pecunia ipsius Censuarii solvat aliquot pensiones Censuistæ: quot sufficiunt ad adjudicandum prædium, An, inquam, hic Tertius submissus, qui solet esse, vel Famulus, vel Ancilla ipsius Censuarii, vel fidelis amicus, licitè possit acquirere idem Jus, & sibi bona illa v. g. prædium adjudicare, & adjudicatum donare ipsi Censuario, qui jam

Zzz in

in posterum possidebit, quasi propter Donationem prædium idem, quod antea possidebat: & quia non est extinctus Censum (cum adjudicatio processerit solum ob pensiones annuas, seu fructus præteritos non solutos, sibi que ille submissus Censum sibi, ut loquimur, accollaverit) ideo idem Censuarius possidebit etiam in posterum prædictum Censum. Et consequenter suas faciet ejusdem Censum pensiones, seu fructus eo modo, quo sibi eas fecisset Tertius. Vidēs artificium? Si Censuarius ipse, qui est debitor, nomine suo Censum solvisset, nisi Juris acquisivisset solutio, sed solum plene per ipsam satisfactum fuisset Censuista. At quia solvit ille Tertius, qui debitor non erat, ideo potuit, ex Jure sibi concessio, prædium sibi adjudicare, ut pecuniam solutam recuperaret.

4. Respondeo. Nunquam mihi persuadere potui, licite, & juste fieri à sciente fraudem, ejusmodi artificiosam cessionem. Primum, quia est contra Justitiam commutativam. Secundò, contra Justitiam legalem, seu bonum publicum. Tertio, contra virtutem Religionis.

5. Probatum Primum, nam tunc, Censuista, vel quicumque sit, qui per hæreditatem, aut ex alio titulo est Dominus Censum, & cui debentur à Censuario pensiones, tunc, inquam, Censuista nullum Jus dare ipsi Tertio valet, unde ipse Tertius nullum Jus acquirere potest. Quare, si eum illo apparenti Jure sibi postea adjudicavit prædium, injuste, & invalide ipsi Censuario rem istam donabit, & Censuarius rem alienam, si eam acceptaverit, possidebit injuste.

6. Quod autem Censuista nullum Jus dare valeat illi Tertio, ubi est sita tota vis argumenti, luce ipsa clarius mihi videtur, si solum animo penetretur hujus negotiationis fraus. Nam Censuista nullam Jus habet adjudicandi sibi prædium Censui subjectum, quando Censuarius illi solvit ex sua pecunia pensionem, quia pactum, seu pœna Adjudicationis est adnexa non solutioni, id est, tunc habet hoc Jus adjudicandi sibi prædium Censuista, quando Censuarius non solvit, cum possit, ut vidimus nu. 1. At in casu, de quo est sermo, jam Censuarius verè, & re ipsa ex sua pecunia solvit; ergo non remanet in Censuista Jus, quod illi Tertio possit cedere.

Neque dicas: Potuit Censuarius mutare, & fortasse mutavit hanc pecuniam Tertio illi, & sic ille Tertius pecunia propria pensionem solvit; Ne id dicas, inquam, Primum, quia verè Censuarius non mutavit. Id certè patet, nam pauperi famulo, vel Ancillæ, immo etiam homini diviti nemo mutuat sine securitate, aut pignore, aut fidejussore: quæ omnia longe absunt à casu nostro. Secundò, Profectò non nisi fide mutuat, qui mutuat volendo, & intendendo, sibi deinde donari fideliter prædium, & omne Jus acquisitum, vel acquirendum ex illa pecunia.

7. Confirmatur nostra doctrina, nam, quando censuarius potest solvere pensionem, & non vult, nullum debet ex hac injustitia commodum reportare: at nunc potest solvere, quia jam habet pecuniam, quam numerat illi Tertio, & tamen non vult ipse solvere pensionem; ergo qua ratione reportabit illud commodum acquirendi prædium?

8. Jam quòd id sit contra Justitiam legalem, probatur, quia, quando Censuista sciens fraudem, cedit per publicum Notarium illud Jus, quod, ut diximus, non habet, idque regulariter sub juramento (de quo mox) & quando deinde censuarius, atque ille Tertius per publicum Judicem exigunt, & acceptant adjudicationem ex nullo Jure in conscientia procedentem, non solum peccant contra justitiam commutativam sub restitutionis onere, ut dictum est, sed etiam contra Judicia, & officia publica, dum per publicos actus, & scripturas ad fovendas, & palliandas suas fraudes utuntur Judicem, & Notariorum officiis, ergo etiam peccant contra Justitiam legalem. Nam propterea, quando Judices, & Notarii iniquum hoc stratagemma advertunt (quod facile adverti ab iis potest, quando ille Tertius, submissus est pauper, vel, si est dives, quando apparet nil ad ipsum atinere solutionem illam) peccant mortaliter contra eandem Justitiam legalem, sicuti, quia cooperantur injustitiæ commutativæ, peccant item contra commutativam, & subeunt etiam ipsi restitutionis onus.

9. Dixi autem (sciens fraudem, à sciente fraudem, &c.) nam, si quis ex dictis nesciat, nec sit dubium, quòd fraudes illæ adhiere, potest,

potest, & debet judicare non adesse, quia delictum nunquam praesumendum est, & tunc (factis tamen diligentibus ad veritatem noscendam) poterit is sequi doctrinam datam n. 1. & 2. quia tunc prudenter putabit, illum Tertium solvere Censum ex pecunia propria.

10. Dices. Vel loqui possumus de Censuario, qui non vult solvere immediatè pensionem, nisi mediante illo Tertio, & tunc, peccatè Censuarium, concedatur, quia cum habeat pecuniam, quam solvat, teneaturque ipse eam solvere, perpetam agit, non solvendo, unde, & perpetam Tertius, cooperando cum ipso. At Censuista videtur excusandus, quod coactus à suo interesse, id est ad suas pensiones recuperandas, cedat illi Tertio Jus suum; supponimus enim illum Tertium non solviturum, nisi ejusmodi Jus ipsi cedatur à Censuista.

11. Respondeo, non solum Censuarium, & Tertium illum, sed nec Censuistam posse per hanc tuam considerationem excusari. Ratio est, quia, ad suas pensiones recuperandas, non potest Censuista vendere id, quod non habet, sicuti non posset idem Censuista ad recuperandam suam pensionem, vendere equum v. g. meum illi Tertio, quia Censuista nullum Jus habet ad equum meum. Cum ergo Censuista, quando ei solvitur sua pensio ex pecuniis Censuarium, nullum prorsus Jus habeat, seu nullum Jus ei remaneat, quid cedere, seu vendere alteri poterit? Quoniam autem tunc solum (praeciso alio inconveniēti) posset Censuista, vel quilibet alius contractare equum meum, quando extrema necessitas illum ad hoc urgeret, in qua necessitate omnia sunt communia, (praecise tamen quantum sufficit ad extremam necessitatem sublevandam) ita in casu nostro, &c. Sed quæso te in nostro casu, quando nam tanta necessitas?

12. Deniq; Tertio, Quod prædictum artificium sit contra virtutem Religionis, probatur. Nam in eo contendo, semper solet intervenire Juramentum, quo Censuista Jus suum cedit illi Tertio, & quo hic Tertius donat prædium Censuario. At qua veritate possunt ipsi jurare, se vendere, vel donare Jus, vel prædium, quod ut probavimus, suum non est.

13. Nonnulli prædicta Juris ficta (ut ego merito appello) cessione utuntur ad finem excludendi alios Creditores. Exemplo rem facile intelliges: Petrus v. g. emit prædium

subjectum tribus v. g. Censuum obligationibus, propter quas dictum prædium debet Titio v. g. anteriori decem annuos aureos, alii posteriori v. g. Cajō alios decem, Sempronio denique magis posteriori decem item alios. Petrus ergo submittit aliquem fidelem hominem, cui numerat decem aureos, quos homo hic solvit Titio anteriori, sibi que accipit cessionem Jurium à dicto Titio contra prædium possessum à Petro, idque continuat per multos annos, nam postquam summa soluta sufficit ad prædium sibi adjudicandum, illud sibi homo ille fidelis adjudicat (fidelis quidem homini, sed infidelis Deo) & utpote qui illud acquirit ex vi Censuum anterioris, excludit Cajum, & Sempronium posteriores, prætextu, quod pro illis nihil remaneat fructuum dicti prædii, & prædium sic liberum à se acquisitum donat dictus homo fidelis Petro.

14. Affero, hanc negotiationem esse injustam, propter dicta in præcedentibus. Adde, si prædium illud ab initio (ut debet praesumi) erat sufficiens, & nunc est etiam fortasse sufficiens ad omnes tres pensiones solvendas, quo jure, possunt hac arte excludi Cajus, & Sempronius? Vel certe, quo jure potest ipsis difficillimam reddi solutionem suarum pensionum? Quod si prætendatur non esse sufficiens, cur non relinquatur cuique suum Jus, experiendi, an omnes possint habere suas pensiones, vel portionem saltem aliquam in anno fortasse aliquo fertili, &c.

Per hanc occasionem quarimus, quid in eo conscientia de quadam simili Cessione in favorem Censuarium?

15. Sensus quaestionis est, An, si ipse Censuarium possessor prædii pensionem tibi Censuista solvens, requirat a te, ut ipsi cedas tuas actiones contra alios quoscunque, An, inquam, licitè illerequirit, & tu cedes item licitè?

16. Respondeo, esse bene distinguendum. Quando enim is fundavit Censum, seu suum prædium subiecit Censui tibi solvendo, vel (dum dictum prædium sibi adjudicavit, seu emit) sibi eidem Censum illum (ut dicimus) accollavit; hoc est solvere promissit, dico, nec justè, nec licitè ipsum

posse requirere ejusmodi cessionem, nec te illi cooperari cedendo (idem dic de heredibus, qui Antecessoris personam representant.) Ratio est, quia, si is fundavit Censum, jam habuit pecuniam correspondentem valori Censui; si verò illum sibi accollavit, vel emit, jam tanto minoris habuit prædium, quantum importat debere solvi talem Censum. Ergo, cum ipse sit abundè satisfactus, non potest amplius petere prædictam cessionem; sic enim acquireret Jus ad iteratam satisfactionem ex vi dictæ cessionis; nam quando fundavit, vel accollavit, vel emit sibi Censum, fuit jam, ut dixi, satisfactus: quare, si ex vi hujus cessionis posset petere eandem summam ab alio, certè esset, velle iterum satisfieri.

17. Quando autem prædium prædictum tanquam nulli oneri subjectum is habuit, sive ex emptione, sive dote, sive ex alio contractu oneroso, si deinde illud prædium inveniretur subjectum alicui Censui tibi solvendo, & de facto is tibi illum solveret, justè requireret cessionem, illamque ei tu ex Justitia faceres: nam tunc is habet Jus possidendi liberum, ut supponimus, & francum prædictum prædium unde, si pro ipso tibi aliquid solvit, justè poterit ab altero, qui Censum solvere debet, exigere. Et quidem, si bene advertis, hæc Juris cessio eadem est, vel similis, ac dicta num. 1. & 2. est enim ac si Tertius solveret tibi sua propria pecunia, quam debere ab ipso amitti, justum certè non est.

18. Dixi autem (contractu oneroso) si quidem in lucrativo, si attentè consideres, est eadem, vel similis ratio, ac si ipse Censum fundasset, vel sibi Censum accollavisset, nam propterea justa tunc cessio non esset; Donatarius enim, ut alibi dictum est, obligatur solvere onera rei donatæ sine spe re-
compensationis.

19. Inquires. An sicuti hic possessor, solvens ipse tibi Domino Censum pensionem potest licitè à te petere, & habere cessionem prædictam, quando emerat prædium francum, & liberum, ita in eodem casu empti liberè prædii, possit supponere illum Tertium fidelem amicum, cui fiat cessio modo prædicto?

20. Respondeo, nequaquam posse. Ratio est, quia possessor solvens suis pecuniis,

quas non debet, non est defraudandus Jure quo possit illas recuperare; est enim, ut modo innui, tunc ferè casus idem, qui dictus est nu. 3. At illi Tertio, cum ipse Tertius non solvat, ut hic supponimus, sua propria pecunia, cedi non debet, nec potest illum Jus. Multò magis, quia solutio facta à possessore prædii Censui subjectus, cum sit solutio pensionis debitæ Domino Censui, nullum effectum relinquit post se contra ipsum Censum, prædiumque Censui subjectum; at, facta Tertio, valde notabilem effectum post se relinquit: posset enim ipse Tertius jam Cessionarius adjudicare sibi totum prædium, vel ejus partem, & sic recurrerent inconvenientia dicta à nu. 4.

§. VIII.

An Adjudicatio, quæ fieri consuevit in Regno Sicilia sit justa?

Præmittuntur aliqua necessaria ad questionis intelligentiam.

1. Dominus Censui Bullaris nostri Regni adjudicare, seu per Judicis sententiam appropriare sibi potest bona suo Censui subjecta, seu, ut græco vocabulo loquimur, hypothecata. Ad quod duobus procedere potest modis. Primò, lædendo Censuarium supra dimidium, quæ læsio in hac materia vocatur enormissima. Secundo, lædendo eundem infra dimidium, quæ saltem vocatur læsio non enormissima, nam, quando nulla est læsio, cum omni ex parte Adjudicatio sit justa, de ea hic agendum non est. Quomodo autem intelligatur hoc (ultra, vel infra dimidium) passim docent Doctores, a breviter autem sic habet Lessius ^{de Test. l. 2.}
l. c.

2. In foro externo non datur actio ei, qui emendo carius, vel vendendo vilius, non est deceptus ^{de con. c. 21. n. 10.} ultra dimidium justipretii, v. g. si agrum tuum, c. 40. n. 1. valentem nunc centum libris, vendas septuaginta, Castigat ^{de con. c. 40. n. 1.} vel sexaginta, vel etiam quinquaginta libris, non justipotes intentare actionem ad rescindendam venditionem, aut resumendum pretium, quia non es ^{de con. c. 40. n. 1.} deceptus ultra dimidium justipretii, secus autem, si vendidisses quadraginta octo, vel quadraginta novem, vel minoris. Pari modo, si agrum valentem centum libris, emas centum quin-
quaginta

quingenta duo, vel plurius, potes agere, ut, vel restituatur excessus illo, vel emptio rescindatur: non tamen, si emeris centum quadraginta, vel etiam centum quinguentia. Hæc rectè Lessius.

3. Permittit autem lex utramque deceptionem, quæ non est ultra dimidium, ad vitandas lites, sed non ita esse in conscientia docet communior sententia cum Sancto Thoma, secundum quam in conscientiæ foro debet suppleri justum pretium. Sed quod alii sentiant cum quibusdam limitationibus, seu declarationibus mox dicetur à num. 8.

4. Duo insuper nota. Primum, cum licitum sit, vendere pro supremo, & emere pro infimo, illud pretium sumendum est respectu Vendoris, agentis de læsione, quod infimum sit, quia Emptor justè potuit eo emere. Respectu vero Emptoris agentis de læsione, esse sumendum summum pretium, cum Venditor justè potuerit eo vendere. *a* Id autem dictum est, quando est pretium vulgare habens summum, medium, infimum, nam, quando est pretium legitimum, id est taxatum à Principe, cum id constet in indivisibili, semper illud sumendum erit.

5. Secundum: Excessus dimidii justè pretii constituitur ex quolibet minimo, etiam uno dumtaxat obolo, quod dimidio addatur, juxta Textum legis. *b* Verum huic dicto refragatur Fagund. *c* sequentibus verbis. *Rebellius resolvit satis esse, quod unus nummus excedatur à dimidio, & inducit sibi pro se Tiraquell, Baldum, Salicetum, sed id non credo, quia parum pro nihilo reputatur, nec de minimis curat Prætor. Arbitrio ergo Judicis id committitur, quem oportet habere favorabilem in hoc, & similibus negotiis arbitrariis. Hæc Fagundez, sed certè praxis nostri Regni in Adjudicationibus est, ut semper Judex judicet juxta dictum Rebellii.*

Adjudicatio enormissime non ladens, an sit licita?

6. His positis, Affero Primo, in posteriori casu, id est, si Dominus pensionis adjudicavit prædium Censuarii, illum enormissime non ladens, ladens nimirum, dumtaxat infra dimidium, ipsum esse tutum in conscientia, ac

justè prædium illud sibi eo modo legitime adjudicatum possidere, ejusque fructibus tanquam legitimum Dominum frui posse. Ratio potissima est, quia ejusmodi Adjudicatio fit ex vi pacti appositi in contractu creationis Censuum, per quod conventum cum Censuario fuit, ut in casu negatæ solutionis pensionum, venderetur prædium in licitatione, seu, ut loquimur, in subhastatione ad Discursum ultimo Emptori plus offerenti. Quod pactum apponi semper solet, & quidem in Censu, de quo loquimur, quia Nicolaus V. concessit Siculis, in creatione Censuum posse apponi quæcunque pacta.

7. Quod autem hoc pactum sit justum, probatur Primo, quia ex una parte non est destructivum contractus Censuum, ut ex se patet, & ex alia, si afferat Venditori Censuum aliquod gravamen, jam compensatur ex multis, quæ (ut supra diximus) sunt ex parte Emptoris, seu Censuistæ. Secundo, quia, si non esset justum, non posset in conscientia Judex in vim ipsius procedere ad sententiam Adjudicationis, nè in foro quidem externo, quia non posset licitè uti pacto inito contra Justitiam, & tamen quotidie videmus, illum sine scrupulo procedere, & cum scrupulo injustitiæ, si non procederet. Quod si, etiam procedit in enormissima læsione, de qua mox, non absolute procedit, nam, ut dicemus paulo post, semper relinquit locum Beneficio gratioso. Tertio, quia praxis annorum, per quam ejusmodi pactum palam coram Notario, & Testibus semper apponitur, clarè ostendit, id non esse illicitum.

8. Confirmari potest assertio nostra ex doctrina Excobari & Corto, qui non solum in subhastatione, nec solum præcedente ejusmodi pacto, ut res ad Discursum vendantur, sed etiam absolute, docet, ementes, vel vendentes cum læsione dimidium non excedentes, esse tutos in conscientia. Et quia hæc doctrina ad nos maximè facit, breviter subdo ea, quæ ipse pluribus ad fatietatem eongerit. Sic ergo l. c. docet.

9. Constantè asserimas, hanc propositionem probabilem esse. Leges Civiles, & Pontificiæ, quæ sustinent contractus emptionis, & venditionis locationis, & conductionis, & similes (id est similes emptioni, non vero alios v. g. Solutionis Dotis, Legati, Censuum, & c. etiam si in pretio, vel

*d. Sup. c. 4.
§. 4. & hoc
eod. c. 6. §.
1. n. 6.*

*2. Cor. lib.
1. cor. c. 12
n. 3. alijs.*

*d. Hac
adjectio
hæc. De
verb. sig.
nif.*

*c. Fog. l. 5.
de contr. c.
40. n. 2.*

*Leg. l. 1.
1. n. 19
agund. l.
de contr.
40. n. 2.
Fagundez
l. 1. n. 19.*

*e. Excob.
Corro in
tr. Trib.
sele. tr. x.
de utroq;
foro casu
secundo
art. 5. n. 36*

mercede laeso intercedat, vel sit infra, vel supra iustum pretium, vel mercedem, dummodo dimidiam non excedat, sunt iusta. Et accepta pro ut debent, nempe deficiente omni dolo, fraude, & falsa asseveratione, etiam procedunt in foro conscientia. Et Venditor pro majori, & Emptor pro minori iusti pretii cum his conditionibus tutus manet in utroque foro. Semp̄ intellige, modo noscat contrahens pretium, & rem. Quod ultimum advertit pro Pueris, Mulieribus, Rusticis, si forte ob levitatem, vel inscientiam involuntariè agant.

10. Hanc propositionem probat hic Auctor duodecim argumentis. Primo, quia talis est praxis ementium, & vendentium.

Secundo, quia sic non permittunt solum, sed disponunt, & positivè concedunt Leges Civiles; quod latè ipse prosequitur.

Tertio, quia pacta debent servari, quando abest fraus, & dolus: at in casu nostro adest bona fide pactum inter Venditorem, & Emptorem, ut si hic pecuniam illam det, recipiat rem.

Quarto, quia sic decernunt positivè, nec solum permittivè Leges Canonicae; quod probat itidem ipse pluribus.

Quinto, quia, quando concurrunt duo praecepta, illud, quod est majus, seu gravius servari debet: at in nostro casu duo praecepta concurrunt. Alterum: *Pacta debent servari. Alterum: Inter rei valorem, & pretium debet intervenire aequalitas.* Sed majus quid, & gravius est pactum, ut definitur *l. 1. de pactis*, & alibi: ergo hoc debet servari.

Sexto, quia doctrina communis est, legem posse transferre dominia rerum in alium, sed in casu nostro factum est à lege, & quidem positivè, ut ipse ex legibus probat, ergo, &c.

Septimo: stante voluntate, & scientia contrahentium sine dolo, & fraude nulla est injustitia; praesumuntur enim invicem sibi remittere; ergo nullum peccatum, nullaque restitutionis obligatio.

Octavo, quia, si esset injustitia, leges non approbarent undequaue, & absolute laesionem dictam in pretio, sicuti non approbant laesionem in ipsa re vendita qua quis v. g. loco decem mensurarum panni venditi, daret novem.

Nono, quia id probat illud (*naturaliser*)

positum in *l. item sic* §. quemadmodum Naturaliter (inquit dicta lex) concessum est, quod pluris sit, minoris emere, quod minoris sit, pluris vendere, & ita invicem se Emptores, & Venditores circumferbere, id est decipere.

Decimo, ex doctrina Theologorum, qui id concedunt in subhastatione, at eadem sunt rationes extra illam.

Undecimo, ex doctrina plurium doctentium, si laesus sciat rei valorem, nullaque fraus interveniat, nullaque levitas, &c. alterum contrahentem tutum esse in conscientia. Hos Doctores praeter illos, quos citat dictus Escob. vide apud Dianam. *n*

Duodecimo, quia opposita sententia est ^{a Diana p. 1. r. 14. r. 1. 39. a. 1. de emptione & venditione} causa inquietudinis conscientiae, & scrupulorum propter frequentissimam varietatem, quam fortiuntur in dies, immò horas, pretia rerum.

11. Hæc ille, quæ pluribus, & sane latissime prosequitur, atque pro hac opinione citat num. 204. plusquam 40. Doctores.

12. Ex qua doctrina sic formatur pro casu nostro argumentum: Quoties in communibus venditionibus, & emptionibus laesio non est enormissima, non fit ex sententia hujus Doctores injustitia; sed in nostra Adjudicatione, de qua nunc sermonem habemus, quæ tandem reducitur ad emptionem, & venditionem, non adest laesio enormissima, prout de illa loquimur; ergo, &c.

13. Confirmatur, quia in nostro casu, dum Judex publicus expedit Adjudicationem, non permittivè solum, sed positivè se habet, transferens dominium; idque, praeter alias rationes efficaciores, confirmant etiam argumenta modo dicta ab Escobar, quæ enim probant, Judicem in emptionibus, & venditionibus dominium positivè in alios transferre ob bonum publicum, ne sint lites, vel ob aliud, multo magis idem probant in casu nostro, ne scilicet, ob avaritiam debitorum, credita ex Censu remaneant inexacta.

14. Nonnulli acriter contra nostram doctrinam invehuntur, quasi dicamus posse nos pretio injusto, per Adjudicationem, rem alienam facere nostram; sed prorsus nunquam id dicimus, asserimus enim, illud esse

esse pretium iustissimum, tum quia est pretium, quod habetur iuste in subhastatione, ad quam subhastationem consensit Debitor in pacto inito in fundatione Censuum, ut supra dictum est, tum quia etiam extra subhastationem esset iustum pretium illud, de quo loquimur, vel certe a Venditore voluntarie remissum, ut modo dixit Escobar, tum quia id fit ex mandato Principis in casu nostro, qui Princeps potest transferre dominia, &c.

15. Objicies Primo. At in Adjudicatione, de qua nobis est sermo, adest involuntarium, neque enim, nisi coacte id patitur Censuarius.

Respondeo, non quidem coacte, sed maxime voluntarie hoc Censuarius patitur, quia, per maximam libertatem, consensit in pactum illud, quando vendidit Censum, ut ex dictis patet.

16. Objicies Secundo. In Jure & communi præcipitur, ut quando pignus à Jure additur Creditori, debeat, præcedente æstimatione, vendi, etiam si vendatur sub hasta. In nostro item Jure Siculo in *Capitulo Rituum V. & data, quod est num. 112. & 113.* conceditur, ut possit Creditor, saltem in aliquo casu, accipere dumtaxat Pinguè valens, id est ultra summam sui crediti, luerari possit insuper quartam partem dictæ summæ ex ea re, quæ vendenda fuisset sub hasta, sed præcedente item æstimatione; ergo in nostro, & in communi Jure debet pretium rei esse, quanti illa vere in se valet; ideo enim præcedere debet æstimatio, licet deinde concedatur dicta quarta pars: At in Adjudicatione, de qua loquimur, nulla præcedit æstimatio; ergo semper injustum erit; sic vendere, vel emere.

17. Respondeo, quæ dicta sunt in Majori, recte procedere ex Jure communi, & Siculo in cæteris, in quibus nullum adest pactum ad Discursum, seu ad subhastationem, per quod renuntietur prædictæ æstimationi præcedenti. Sed in nostra Adjudicatione notantur huic Siculo, & communi Juri in fundatione Censuum renuntiat, præsentè, approbante, & exequente Principe. Cur ergo, urges ea Jura legitime renuntiat? Juribus autem quæ sunt ad peculiarem cujuscunque utilitatem quemlibet renuntiare posse, ne ipsi

quidem Adversarii dissententur, multo magis ipso Principe consentiente.

18. Objicies Tertio. Aliqua injusta onera, injustaque debita fingunt, ut Adjudicatio per fas, vel netas procedat; Vel fraudes in subhastatione committunt, removendo licitatores, &c. ergo saltem ex his capitibus manifesta committitur injustitia.

Respondeo. Hi certe non sunt tolerandi. Verum malitia illorum nequaquam ei officere debet, qui sincere remedia à Jure, & à justa conventionem concessa sine fraudibus usurpat.

19. Objicies Quarto. De natura subhastationis est, ut concurrant plures volentes emere. Id, quod non est in nostra Adjudicatione, ubi sunt quidem proclamationes in foro, sed, vel coram paucissimis, vel nullo Emptore pretium re vera offerente.

Respondeo Primo, satis esse Creditori, si nulla fraude, & sincere curet facienda publicas proclamationes: cæterum per accidens est, ut nulli appareant licitatores.

20. Respondeo Secundo, Debitores jam se iunt communiter in hac licitatione immobilium raros, vel nullos comparere, præter ipsum Creditorem, & tamen pacto ejusmodi licitationi, sic communiter usurpatæ signatè in fundatione Censuum consenserunt; ergo Creditor sic emens non injustè emit; volenti enim, & scienti non fit injuria ab eo; qui sine fraude procedit.

Has paucas objectiones attulisse, ac diluisse sufficiat, nam cæteras poterit quilibet ex dictis, & dicendis non difficulter eluere.

21. Verum non est hic omittendum quid afferat Diana, b & quid ejus summa: b Diana Ex his (inquit Diana timide favens nostræ sententiæ) Amice Lector, cogita, an excusare possis Adjudicationes, quæ passim fieri solent in hoc Regno ex pacto vulgo dicto (à Discursu) dummodo sine fraude, & non ultra dimidium justii pretii efficiantur; nam in tali casu bona illa venduntur sub hasta, & ad vocem Praconis; ergo, si sine fraudibus, & cum solemnitatibus requisitis emuntur intra dimidium justii pretii, erit talis emptio justa, & Emptor non tenebitur restituere, neque rem, neque fructus, ex rationi-

tionibus, & auctoritate Doctorum afferentiam, merces ultroneas non solum vilescere pro tertia parte, & de hoc non est dubium, verum etiam pro medietate. Ita Palavius, Cajetanus, Magala, Rebellius, Salas, & alii; sed bona, quae venduntur sub hasta, ubi venduntur bona vigore pacti ad discursum, dicuntur merces ultroneas, ut patet, & docet Molina, Gordonius, & alii; ergo licitè possunt emi pro medietate, & ideo, ut dixi, tu cogita. Hæc Diana.

a Summa Diana V. prætium num. 3. 22. Quibus summa Diana a immediate addit de suo in hunc modum; Sed obstat Pragmatica Regis Alphonsi, quam dicunt de Pinguivalente, in qua valoris diminutio in Adjudicationibus taxatur. Hæc ibi.

Se Regem Alphonsum loqui de Adjudicationibus, pro quibus non adest pactum ad discursum, ipsemet Adversarii fatentur, & nos innuimus num. 17. Quare poterat, & debebat hujus summae Auctor, hoc de suo nequaquam addere.

Adjudicatio enormissimè lædens, an sit licita.

23. Affero Secundo. In priori casu, quem diximus num. 1. si Dominus Pensionis adjudicavit sibi prædium Censuarius, illum enormissimè lædens, nimirum supra dimidium, ipsum non esse tutum in conscientia, & injustè prædium illud possidere, fructusque percipere. Ratio est, quia pactum, in quo fundatur Adjudicatio, quando futura est enormissima læsio, cum sit nimis onerosum contra Venditorem, & nimis prodigum (vendit enim is suam rem infra dimidium justii pretii, quod semper fuit in Jure existimatum intolerabile damnum) pactum, inquam, hoc, contra bonos mores, bonumque publicum est, dans occasionem depauperandi, atque adeo illicitum, & non servandum, nec ementi conferens ullum Jus, cum sit injustum.

b C. cum causam C. Emptionis, & venditionis ultra dimidium eū Dilcti. Rectè ergo in Textu b imitatur contractus C. Emptionis, & venditionis ultra dimidium eū Dilcti. justii pretii, ut si rem, quæ valet centum, De Empt. emas quadraginta novem, vel vendas centum, & quinquaginta uno, etiam si absque dolo, & fraude fiat: Rectè, inquam, sic enim bonum publicum requirit, ut dictum est.

24. Atque hinc beneficit, ut, si in ordina-

ria subhastatione, quæ solet esse rerum mobilium, eadem depauperatio accideret, nè illa quidem Venditio esset justa. Verum communiter non accidit, quia ex venditione rei mobilis, non tam facilè homo depauperatur. Patet, per distractionem enim rei mobilis solum amittitur res, & paucissimi fructus fortè ex illa re, ut ex facunda equa, proveniendi; nam ideo præter hanc rationem, adde, & alias, quas adduximus, 8. c. in Decal. (de hac enim ibi fuit locutio, quam appellamus *all'incanto*) concessimus in subhastationibus mobilium posse rem vendi quanti minoris sine fraude potest. At per distractionem Boni fructiferi, de quo hic nos loquimur, non solum amittitur res, sed plurimi etiam fructus, idest per consequentes annos perpetuos, adeoque causa ea est depauperandi. Et aliqua quidem adest, sed toleranda, sed parva, immò, propter bonum publicum, positivè concessa à nobis legibus in Adjudicatione, quando est læsio infra dimidium. Ac certè magna, & intolerabilis, nec concessa, quando supra.

25. Confirmatur nostra doctrina, quia per Beneficium, seu remedium, quod nos appellamus gratiosum, à Principe conceditur censuario, quando cunque ipse Censuarius voluerit, actio ad reperendum bona adjudicata, quando invenitur læsio enormissima; per quod Beneficium jubet Princeps recognosci à Judice Adjudicationem illam, ut si constet bona adjudicata excedere dimidium pretii, pro quo processit distractio, tunc, soluto debito una cum legitimo interesse, restituantur dicto eidem Censuario bona illa, eorumque fructus, quæ fuerunt Adjudicata. Si ergo per Judicem restituuntur bona in læsione enormissima, signum est illam Adjudicationem non fuisse approbatam à legibus, sed solum, ut Debitum solveretur, fuisse permissam. Ac contra, cum illud Beneficium gratiosum non concedatur a Principe, seu à legibus in læsione non enormissima (in qua læsione solum quadrimestre ad redimendum conceditur Censuario, intra quod ipse possit, soluto debito, pro quo processit distractio recuperare bona adjudicata; nam ceterum, eo quadrimestri elapso, Adjudicatarius legitime, & perpetuo bona illa adjudicata deinceps possit.

possidebit.) Cum, inquam, illud Beneficium gratiosum non concedatur, satis manifestum huiusmodi est, adjudicationem, procedentem ex latione non enormissima, non permitti solum à legibus, sed etiam positivè concedi.

26. Hic ergo nota, quando adfuit dicta enormissima latio, etiam si Censuarius Beneficium illud à Prorege non petat, te in conscientia posse solum retinere tamdiu Prædium adjudicatum, quamdiu, per perceptos fructus, deductis expensis, tuo credito, ob quod processit Adjudicatio, sit satisfactum: nam deinde, etiam ante sententiam, reddere obligaris rem Domino, ne scilicet alienum sine titulo possideas: id, quod, etiam in alio evenitu, quando latio non fuit enormissima, peregrisse non paucos, sed certè ex liberalitate scio, quod, ut laudabile consilium ab omnibus excipiendum, merito proponi potest.

27. Objicies. Non apparet disparitas, cur in latione enormissima Adjudicatio sit illicita, licita autem in latione non enormissima.

Respondeo Primò, aliquam disparitatem à me allatam fuisse modo num. 24.

Respondeo Secundò, verbis iisdem, quibus utitur in simili prædictis Excohar loco supra citato numero 214. Sic enim habet: *Per aliquos prædicta doctrina, id est, quod in conscientia, si etiam licita emptio, vel venditio cum enormi latione, locum etiam habet, quamvis pretium sit infra, vel ultra dimidium iusti, hoc est, etiam, si res ematur minori iusto pretio infra dimidium, vel vendatur majori, quamvis excedat dimidium, dummodo deceptio prædicta non interveniat ex dolo, modo supra explicata, &c. Noluerunt enim leges ipso jure irritare ejusmodi contractum, quia ex substantialibus nihil in eis deficit, nempe res, pretium, & consensus; quare prædicti erunt tuti in conscientia in horum sententia, donec per Iudiciale Decretum contractus rescindatur. Et quamvis id, fundamento hoc, probabile esse aliquibus videatur, nos tamè tale affirmare, vel cõsulere non audemus, Tum, quia plurimum esset, laxare habenas in re periculosa, Tum, quia aliquibus videbitur audacia, ita loqui contra tantos Doctores contrarios. Denique aliqui non fuerunt nisi probabilissimi principis nostræ opinionis subscribere, & sic multò mirus probabilitati huius. Omittamus ergo, ut alii, nonvis fundamentis Tamburinus de Sacramentis.*

sis, hoc dicant, nam nos hoc non dicimus, sed omnino negamus.

28. Et paulò post num. 223. sic in eadem sententiam habet: *Declaro nostram opinionem, quod accipi debet de latione infra dimidium iusti pretii: non, si excedat: Tum quia ita volunt Doctores dictam nostram opinionem tuentes, à quibus recedere non audemus. Tum, quia in tam gravi latione potius ignorantia latis præsumitur, quam scientia, & sic deficit consensus præsumptus saltem, & docent Covarr. & Menoch. cum aliis apud Hermosillam. Hæc ille.*

Et hæc nos, allatæ objectioni proportionaliter applicanda. Ex quibus non asseritur Patri Vincentio Tancredi, a qui Adjudicationem, etiam cum latione enormissima, approbat, excipiens solum, quando Adjudicans cognovit Dominum prædii esse inemptum ad petendum remedium gratiosum, sed certè nunquam est approbanda, ut constat ex dictis.

Dubium incidens de onerum Accollatione.

29. Querimus, an onera, quæ rem afficiunt, sive sint onera proprietatis, sive Censuum, sive alterius contractus realis, quæ verè debentur supra bona, quæ adjudicate quis sibi intendit, minuunt valorem rei, an verò possint computari in pretio ejusdem rei, in ordine ad videndum, An in Adjudicatione datum sit pretium cum latione, vel sine latione enormissima. Fac verbi gratia prædium à te adjudicandum valere aureos centum, tuum autem creditum, propter pensiones non solutas, esse aureorum decem: Si eidem prædio sit adnexum onus solvendi alicui Tertio aureos quinquaginta, onus hoc minuerit valorem dicti prædii, an computabitur in pretium? nam, si in pretium computetur, non erit latio enormissima, id est, non erit latio ultra dimidium, quando tu adjudicabis ejusmodi prædium pro tuo credito decem aureorum: erit verò enormissima, si dictum onus sit demendum de valore prædii.

Ostenditur id manifestè; si enim illud onus quinquaginta aureorum ingrediatur, ut ita loquar, in pretium, certè totum pretium pro prædio, quod valet centum, erit aureorum sexaginta, id est, decem ex pensionibus non solutis, & quinquaginta ex onere accollato.

lato, quo pacto Dominus prædii, pro suo prædio valente centum, habebit in Adjudicatione sexaginta, quæ non est læsio enormissima. At verò, si onus hoc dematur de valore prædii, remanebit ejus valor, aureorum quadraginta. Tu ergo, si pro decem aureis ex pensionibus non solutis tibi adjudicabis prædium hoc, accipies rem valentem quadraginta aureis pro decem aureis, quæ est manifestè læsio enormissima, quæ est ultra dimidium, atque ad eò, ex vera nostra sententia, nulla erit Adjudicatio. Ecce quantum interest hæc præfens discussio.

10. Franc. Castill. de- cis. 126. nu. 8. b. Ant. de Amato in variar. res. fol. 1. 2. ref. 61.

30. De qua duas invenio Jurisperitorum Nostri Regni sententias. Altera docet, ejusmodi onera accollata minuere rei valorem, atque hanc sequitur Joannes a Franciscus Castillo, pro qua multos Doctores etiam citat Antonius b de Amato. Et Castillo quidem addit; hanc esse conclusionem indubitata, cum agitur de Adjudicatione ex vi contractus cum pacto ad Discursum, assertique duo argumenta præcipua, quæ etiam assert de Amato loco citato. Primum, sic formari potest.

31. Adjudicatio, ut est certi nostri Juris, nulla est, si pretium, seu creditum, pro quo fit, non est verum, etiam si deficiat in uno obolo: sed, quando onus accollatum, non est verum (ur accidere certè potest ex ignorantia facti) Adjudicatio non est nulla; ergo onus non est pretium.

32. Secundum, quia cum Debitor vult sibi redimere rem alteri adjudicatam (quod posse facere, dictum est supra) tenetur solvere pretium, & tamen non tenetur solvere onera accollata, etiam si ea Adjudicatarius redimisset à Censuario; ergo onera non sunt pretium.

6. Provinc. in suo Con- st. quod habetur inter Deci. Ma- ß. il. Dec. 7 d. Baron. loco max citando. c. Tancred. tr. 2. q. mor. qu. 53.

33. Altera sententia tenet prædicta onera computari in pretio, quam sequitur Provinc. z al, c. Franciscus, d. Baronius, Vincentius, & Tancredi. Et hic quidem rationem assert, quia, inquit, Adjudicator emit prædium, prout est totum, & virtute solvit pretium valore totius prædii. Addit Primò, onera esse partem pretii, citatque quandam legem dicentem, quasi in parte pretii ea res sit. Addit Secundò, si non computarentur in pretio ipsa onera, Creditorem non posse causare executionem contra Debitorem, unde sic defraudaretur suo credito.

34. In praxi item contrarias invenio in

Regno Decisiones, nam quoad onera accollata à Creditore computentur in pretio, decisum fuisse in Regno testatur Baronius. f. Quod autem non computentur, apparet f. Baron. de decisum apud g. Castillum, & apud de h. A. Citati. l. 1. maro. Ex quibus colligitur, utramque in Adjudicatione sententiam habuisse hactenus, etiam in præ- ad qu. 16. xi, Patronos suos, sed spero fore, ut omnem in. 111. in posterum ad primam sententiam prorsus g. Castill. loc. cit. accedant.

35. Nam, si rem Theologicè expendere ve- h. De Ana- limus, in veniemus, onera ejusmodi, non pos- ro loc. cit. se in pretium computari, atque ad eò primam sententiam veram esse, non quidem ex vi argumentorum Jurisperitorum, quæ fortasse quilibet in utramque partem vertere non difficulter posset, sed ex ratione à priori, quam jam subdo: Etenim, ut supra diximus, per pecuniam, qua Censum annuum emimus ne sit usura, illud facimus, ut emamus Jus ad fructus alicujus boni fructiferi, seu, ut emamus partem ususfructus alicujus prædii. Illud igitur Jus, seu pars ususfructus, pars est prædii empta ab illo, qui Censum fundavit, nec est illius, qui prædium nunc possidet. Quando ergo ab hoc possidente prædium, illud mihi adjudico, non possum mihi adjudicare Jus illud, seu partem illam ususfructus, quæ non est in dominio præsentis possessoris, sed alterius anterioris Censuistæ: quare debet hæc pars tolli à prædio, quod prædium ego per Adjudicationem, & ad Discursum mihi emo. Ergo non potest intelligi, quomodo onera illa accollata sint in pretium; sunt enim Jus fructuum, seu ususfructus alterius Censuistæ, quod Jus ego mihi nunc non adjudico, nec emo, nec mihi attribuire possum, cum pertineat ad alium prædictum Censuistam, & ipse habet hoc Jus, non verò possessor præfens.

36. Ex hac præterea ratione patet, nec meum Capitale hujus præsentis Censui, ob cuius fructus non solutos procedit Adjudicatio, me posse ponere in pretio, quod offero, nam eadem ratio jam dicta, si rem attentè penetres, id manifestè probat.

37. Denique ex dictis vides Primò, rationem secundæ sententiæ allatam numero 33. esse nullam; supponit enim Adjudicator rem emere prædium, prout est totum, quod falsum esse, nostra ratio modo allata num. 33. eyden-

evidenter ostendit. Idem dic de eo, quod addit Primò; supponit enim id, quod est probandum. Et quidem lex, quam ibidem inducit, contra ipsam secundam sententiam est, nam illud (*quasi in pretium*) ostendit onus accollatum non esse verum pretium, sed aliquo modo, quatenus scilicet onus accollatum, dum demit partem, atque ad eò valorem à re, facit, ut ejus rei pretium debeat esse minus, quam, si illa onera non adessent. Postremo, quod addit Secundo, id est, Creditorem non posse causare executionem, si onera non computentur in pretium, nimis est fallum; potest enim executionem causare pro pensionibus non solutis, ut item pro expensis, pro quibus Jus dumtaxat habet.

38. Post hæc scripta volui duos Jurisperitos certè ex Primariis hujus Regni de hac difficultate consulere, qui dixerunt, esse distinguendum; nam de Censu perpetuo inredimibili proprietatis primam sententiam excipiendam esse, contendebant: De Censu autem redimibili, qualis est is, de quo hæctenus locuti sumus, in forma Bullæ, esse excipiendam secundam. Volui hujus distinctionis rationem cognoscere, & nihil ad rem obtinui. Illa ergo posset esse fortasse, quia hi forte putabant, Censum redimibilem esse debitum supra rem, non autem rem ipsam, seu partem rei, atque ad eò esse pretium, cum contra Censum proprietatis putarent, esse rem ipsam, seu partem rei, nam tota res constat ex proprietate, & usufructu, atque ad eò non esse pretium.

39. Verum distinctionem hæc nullam esse, patet ex dictis, in utroque enim casu, si ve Censu sit redimibilis, si ve non, pars rei non emittitur in Adjudicatione, quare detrahi omninò debet à valore ejusdem rei, quæ adjudicatur.

40. Prædicta denique consistuntur ex Juribus, quæ Recentissimus nostri Regni Jurisperitus Marius a Cutelli nostram sententiam sequens sic induxit.

Lasio vero in hoc remedio non ita mensuratur, ut vulgo alibi putant, quando in Decreto ultra pretium adsumt accollationes, computando videlicet illas in pretio: nam verius est, quod prius debeant de valore rei detrahi summa accollata, quæ faciunt rem minus valere, ut ex Textu in l. Fundi partem 79. de contrahend. Empt.

deducunt Matthæus in l. 1. Gloss. 2. Tit. 11. lib. 5. fol. 379. & Gratian. discept. 258. num. 4; & postea videre, si pretium sit minus dimidio restantis valoris rei. Etenim, si excedat etiam in dolo, locus est huic remedio. Neque enim in Regno, quoad fructus, receptum est, ut alia lesione opus sit, quam illa, quæ aliquid ultra dimidium excedit, quicquid sit de jure communi juxta late tradita per Molinam de rit. Nupt. lib. 3. quæst. 96. per totum, Vbi omnes citat.

41. Exemplum sit, si fuerit vendita res, quæ esset valoris unciarum quatuor centum, pro pretio unciarum nonaginta-novem cum accollatione aliarum unciarum ducentarum. Nam minus pretio rei in illis ducentis accollatis, dum res adjudicata remanet valoris ducentarum unciarum, & apparet distracta pro 99. resultat evidenter lasio enormissima in uncia supra medietatem.

42. Quæ, quam distent à computo, quod alii faciunt, nemo est, qui non vident: Nam, si in casu prædicto uncia ducenta accollata jungerentur cum pretio imponente unc. 99. non adesset lasio, quia res valens 400. esset vendita pro unc. 299.

43. Hæc posui, quia Castilius decisione 14. & Mastrill. decisione 33. & 247. Ciurba decisione 105. vel, quia habuerunt rem pro indubitata, vel aliter, omiserunt ponere hæc præxim, unde sæpius super hoc vidi Iudices dubitare, & partes cruciare. Cum hac vero præxi vidi sæpius decisionem, & ego obtinui anno 1626. pro Nepote contra Alexandrum Rizzari, referente D. Ioppulo. Adde Castell. aliam decisionem 127. Hactenus Cutelli.

Sed nos vel à contrahamus, atque de tota hac re, contra breviter consuetam nostram, prædicta dixisse, sufficiat.

§. IX.

De Eingente velle redimere Censum.

1. Siquis carens omninò animo redimendi, immò carens etiam pecunia necessaria ad redimendum, fingat, se velle redimere Censum annuum, quem alicui verbi gratia Petro quotannis debet, idque, ut eo metu inductus Petrus diminuat aliquid de pensione, consentiens nimirum, quod Censu maneat cū obligatione minoris pensionis, &

Aaaa 2

sic

sic pensio v. gr. quæ erat quinque pro centum, fiat quatuor, vel tria pro centum, si quis ita inquam fingat; peccatne cum obligatione restitutionis? Id certè solet in nostris Censibus Bullaribus passim occurrere, nam propterea in calce hujus Capituli id omittendum non fuit.

2. Respondeo. Quamvis sic fingens, prima facie, formaliter non videaris injustè agere, quia verè habes Jus redimendi Censum; tamen dico cum Delugo, a te sic fingentem injustè agere, & esse condemnandum ad restitutionem; extorquens enim consensum illum per fraudem, fingendo, te velle Censum redimere, cum tamen nolis, & aliquando ob eam causam pecuniæ, non possis. Cum igitur dolus tuus in hoc casu det causam contractui diminutionis Censum, obligaberis ad restitutionem, & ad rescissionem contractus, idque non ex eo, quod non habeas Jus, veluti remorum redimendi, sed eo, quod cum hoc Jure uti nolis (verè enim redimere non vis) ita dolosè agis, ut ejusmodi dolus det adæquatam causam contractui. Quod autem, quando dolus contrahentis dat causam contractui, invalidus sit contractus est doctrina communis, & nos illam explicuimus b ali-

b L.S. Do-
tal. tr. 3. §.
bi.
II. nu 15.
c Delugo
loc. cit.
d Thom.
Sanch.
Less. Castr.
Diana a
pud eun-
dem Delu-
go.

bi. 3. Addit Joannes c Delugo, Thomam d Sanchez, aliosque fortasse concessuros, ita fingentem non obligari ad restitutionem. explicò. Quæri solet, an metus de malo, quod Jure alicui infligi potest irritet contractum? verbi gratia. An, si tu sine animo exequendi commineris accusare, vel punire Petrum de delicto ab eo commisso, justè possis accipere proportionatam pecuniam, quam ipse tibi solvat, ne illum accuses, vel punias? Et prædicti quidem Doctores respondent, justè posse validamque esse solutionem, & justam, quia satis cedit Juri suo, qui, cum possit, in tui gratiam subit onus privandi se illa potestate, quam antea habebat: quam doctrinam probabilem esse fateatur num. 163. ipse Delugo, licet ipse cum Bonacina, & Molina illam non sequatur. Cum igitur Doctores prædicti id teneant in hoc casu de Accusatione, ideo Delugo dixit, idem fortasse eos esse putaturos de prædicta comminatione Redemptionis Censum.

4. Ego nihilominus constanter assero, eos non idem putaturos. Ratio est, quia aperta

apparet adesse disparitas, nam, qui fingit velle accusare, potest accusare, licet animum accusandi non habeat. Hanc igitur potentiam vendit: quare hic contractus non fundatur in dolo, sed subsistit in hac potentia, quæ venditur: At, qui fingit velle redimere, cum redimere verè nolit, vel non possit, nihil vendit, & nihil promittit: ex alia veid parte ejusmodi contractus diminutionis Censum inicitur totus, ut dictum est, in dolo: ergo, &c. Quod si cum posses, velles, jam non esset fictio, unde nec injustitia, &c.

CAPUT VII.

An à Montibus, qui vulgo nominantur Vacabiles, vel non Vacabiles justè emantur Censum, seu pensiones annua?

1. PRæmittendum est Primò, hujusmodi Montes sic solere constitui Principes, vel Domini, vel Civitates ex Gabellis, Fructibus, seu Juribus suis solent singulis annis colligere certam quandam summam, seu redditus, quos omnes, vel certam partem, dicti Principes, vel Civitates constituunt aliis vendere: quare dividunt summam in varias partes, nimirum in decem, viginti, triginta, &c. ut sic hujusmodi redditus vendi facilius multis possint. Tota ergo hæc summa annuorum reddituum reposita pro pensionibus solvendis iis, qui emunt, vel emerunt, dicitur Mons; ipsi autem annui redditus vocantur Montes, qui aliquando denominantur à re supra quam pecuniæ accipiuntur, ut Mons Farinæ, Mons Carnium, Mons Vini: aliquando ab eorum Instituto, ut Romæ adest Mons Pius, Mons Sixtus, Mons Julius: aliquando à Causa, propter quam fuerunt instituti, ut Mons Pacis, Mons Fidei, &c.

Nota, singulas portiones, & pensiones horum reddituum appellari loca Montium, & eos, qui illas emunt, vocari Emptores locorum Montium.

2. PRæmittendum Secundò, Aliquos ex his dici Montes irredimibiles, quia empti sunt cum pacto, ut redimi non possint: aliquos redimibiles, quia Princeps, seu Dominus potest eos redimere, reddendo pecuniam capitalè iis, qui loca Montium emerunt: rursus, aliquos

quos dici Montes non Vacabiles, cum non pereant obitu ementis illos, sed transeant ad hæredes, aliquos Vacabiles, seu temporales, quia obitu Emptoris vacant; neque enim ad Hæredes transeant, sed redeunt ad Principem, seu Dominum.

3. Præmittendum Tertio, hos Montes, ut ex eorum explicacione cognovisti, nihil aliud esse, nisi speciem Censuum, sive perpetui, sive vitalitii, sive alterius conditionis ex iis, quos supra initio hujus Tractatus explicuimus, speciem, inquam, non fundantur in Gabellis, Juribusque fructiferis, ut modo dixi numero primo: cum cæterum Censuum in genere possint fundari super alia quæcunque bona fructifera, modo, quo supra cap. sexto paragr. præsertim 3. n. 2. explicatum est.

4. Quare, si ponas, aliquem Montem cætere bono fructifero, illi sanè illicitus omnino erit; Nam pensio, quæ annuatim recipetur, esset merum lucrum ex mutuo, quæ ipsissima est usura; nisi aliunde ex damno emergente, vel lucro cessante, vel simili titulo justificaretur, ut justificari supra diximus Montes Pieratis, & rectè notat in Montibus, de quibus hic loquimur Delu-
a supra
Tr. 1. de
Mutuo, &
Usura, 3.
go. b

5. His ad cognitionem Terminorum præpositis, assero, Montes esse licitos, sed, ut liciti sint, requirere conditiones quatuor. Prima est, ut reditus, seu loca, supra quæ fundantur pensiones, verè existant. Secunda, ut supra ejusmodi reditus nequaquam imponantur plures pensiones, quam ipse Mons contineat. Tertia, ut, si Mons pereat, pereant etiam pensiones, & loca: Si vero Mons pereat ex parte, etiam ex parte pereant pensiones, nam, ut supra vidimus, pereunte re, perit Censuum, seu

Jus in eo constitutum, præscindendo ab aliquo justo pacto, ut ex supradictis satis patet. Quarta, quæ certè est præcipua, quæque etiam colligitur, ex supradictis, ut, quando Montes sunt Vacabiles, dentur majores Pensiones, seu loca, quam, quando sunt non Vacabiles, seu perpetui, & ita sanè fert consuetudo, ut Vacabiles emanentur ad rationem novem, decem, & alicubi duodecim pro centum, non vacabiles vero ad rationem quinque, vel quinque cum dimidio.

6. Jam vero his conditionibus vallatos hos Montes licitos esse, manifestè probatur, nam sunt, & ipsi, quidam Censuum. Quemadmodum ergo in Censibus emitur Jus percipiendi annualem pensionem ex bonis fructiferis alterius, ita, qui ejusmodi loca emunt, Jus emunt percipiendi annuam pensionem ex bonis, & Juribus fructiferis dictorum Montium.

7. Adverte, eos, qui emerunt dicta Montium loca, posse aliis ea vendere pluris, vel minoris, quam ipsi emerunt: emerunt v. gr. aureis centum, sed vendere possunt centum, & quindecim, vel nonaginta, nempe, quia sequuntur naturam aliorum Censuum, qui, modo, quo superius docuimus, justè pluris, *c. supra c.* vel minoris venduntur, quando occurrunt *3. §. 2. &* plures, vel pauciores Emptores, undè crescit, *nu. 9.* vel decrescit pretium, vel, quando similes circumstantiæ pretium rei vendendæ, vel augent, vel diminuunt. Atque hæc de Censibus
 satis.

***

Finis Tractatus Secundis.

Aaaa 3

TRACTA-